

Nyt jokaista kättä tarvitaan:

Suomen Nuorison Iskujoukot Helsingissä 1941

Milja Aartolahti

Maisterintutkielma

Historian maisteriohjelma

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Tammikuu 2021

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Historian maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track			
Tekijä – Författare – Author Milja Aartolahti			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Nyt jokaista kättä tarvitaan: Suomen Nuorison Iskujoukot Helsingissä 1941			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year 1/2021	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 72
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielmani aiheena on Suomen Nuorison Iskujoukkojen Helsingin osasto. Suomen Nuorison Iskujoukot harjoittivat Helsingissä lasten ja nuorten vapaaehtoista talkootyötä, joka kehitettiin välirauhan aikana ja jatkosodan alussa kesällä 1941. Iskujoukkojen toimintaan osallistui Helsingissä 10–20-vuotiaita suomen- sekä ruotsinkielisiä tyttöjä ja poikia. Iskujoukkojen toimikausi kesti vain puoli vuotta ja sen seuraajaksi perustettiin jo vuonna 1942 Nuorten talkootoimikunta ja Nuorten Työkeskus.</p> <p>Päättökysymykseni on, miksi Suomen Nuorison Iskujoukot perustettiin. Tähän kysymykseen selvitän vastausta Iskujoukkojen Helsingin osaston kautta. Muita keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat, mitä töitä lapset ja nuoret tekivät Helsingin osastossa. Miten Helsingin osaston talkoolaisten ikä, sukupuoli tai äidinkieli vaikuttivat työtehtävien luonteeseen? Hyödynnän tutkielmassani määrällisiä ja laadullisia menetelmiä.</p> <p>Alkuperäislähteinä käytän Suomen Nuorison Iskujoukkojen Helsingin Osaston arkistoa. Tutkimukseni keskeisin aineisto on osaston talkoolaisista kootut kortistot. Toinen olennainen aineistokokonaisuus on Iskujoukkojen vuonna 1941 julkaisema lehti <i>Iskunnuoriso</i>. Lisäksi hyödynnän painettuja lähteitä, kuten Helsingin kaupungin tilastollisia vuosikirjoja, kertomuksia Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta ja Helsingin kaupunginhallituksen mietintöjä vuodelta 1941.</p> <p>Suomen Nuorison Iskujoukkojen perustamiseen vaikutti partioliikkeen 1930-luvulla heikentynyt asema ja sen yhdistymispyrkimykset muiden nuorisjärjestöjen kanssa. Iskujoukkojen järjestäytyminen liittyi Suomen pojat -hankkeen kaatumiseen. Iskujoukkojen perustaminen pohjautui Suomea riivanneeseen elintarvikepulaan. Helsingin osaston talkoolaisten suorittamat työtehtävät liittyivät ennen kaikkea elintarvikkeiden korvikkeiden raaka-aineiden keräämiseen luonnosta tai maatalouden tukemiseen. Toinen keskeinen syy Iskujoukkojen perustamiselle oli työvoimapula. Sodan vuoksi valtavat määrät työvoimaa siirtyi tukemaan sotatieteellisuutta, eikä nuorten kykyä työntekoon kyseenalaistettu.</p> <p>Kaikkein olennaisimmin talkoolaisten suorittamiin työtehtäviin vaikutti nuorten sukupuoli. Talkoolaisten ikä ja äidinkieli puolestaan vaikuttivat työtehtävien luonteeseen vähemmän. Helsingin osastossa tytöt työskentelivät enemmän maataloustöissä Helsingin ulkopuolella. Selkeästi tyttöjen suorittamia työtehtäviä olivat maatalous- sekä puutarhatyöt, keittiöapulaisen ja lastenhoitajan tehtävät. Iästä huolimatta pojat työskentelivät pääasiassa Helsingissä ja sen lähialueilla. Pojat toimivat Helsingin osastossa poiminnan ja keräyksen työtehtävien lisäksi paljon läheteinä sekä jakoivat julisteita.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Suomen Nuorison Iskujoukot, talkootyö, jatkosota, Helsingin historia, Suomen partioliike			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto (E-thesis)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuskysymys ja työn rakenne	1
1.2 Lähdeaineisto.....	3
1.3 Menetelmät ja lähdekritiikki	5
2. Suomen Nuorison Iskujoukot järjestäytyy.....	10
2.1 Suomen partioliike Suojeluskuntapoikien ja Pikkulottien varjossa.....	10
2.2 Uusi tilapäinen nuorison työliike	13
2.3 Iskujoukkojen propagandan välineet.....	19
3. Kotimaiset ja eurooppalaiset nuorisojärjestöt.....	24
3.1 Suomen nuorisojärjestöt sodan ja kotirintaman hyväksi.....	24
3.2 Eurooppalaiset nuorisojärjestöt maanpuolustuksen palveluksessa	27
4. Iskujoukot sotaan mukautuvassa Helsingissä.....	32
4.1 Korvikkeiden raaka-aineita kotiin ja tehtaisiin.....	32
4.2 Helsingin Iskunuoret osana työrintamaa	37
5. Helsingin osaston talkoolaiset	43
5.1 Iskutyöt maatalouden tukena	43
5.2 Iskupojat Helsingin nuorina kerääjinä	51
6. Iskujoukkojen seuraajat Nuorten talkootoimikunta ja Nuorten työkeskus	61
7. Johtopäätökset.....	64
8. Lähteet.....	70

1. Johdanto

1.1 Tutkimuskysymys ja työn rakenne

Suomen Nuorison Iskujoukot eivät ole toimistotyön kangistama järjestö, vaan Isänmaan työrintamaa lujittava nuorisoliike, jossa kaikki maan nuoret voivat ja haluavat rinta rinnan etsiä mahdollisuuksia Isänmaan palvelemiseen.¹

Tutkielmani aiheena on Suomen Nuorison Iskujoukkojen Helsingin osasto. Suomen Nuorison Iskujoukot harjoittivat Helsingissä lasten ja nuorten vapaaehtoista talkootyötä, joka kehitettiin välirauhan aikana ja jatkosodan alussa kesällä 1941. Iskujoukkojen toimintaan osallistui Helsingissä 10–20-vuotiaita suomen- sekä ruotsinkielisiä tyttöjä ja poikia. Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintaan osallistuneet lapset ja nuoret olivat kotoisin pääasiassa Helsingistä, mutta kyseisen osaston toimintaan osallistui nuoria myös Espoosta ja Kotkasta. Suomen nuorison Iskujoukkojen toimikausi kesti vain puoli vuotta ja sen seuraajaksi perustettiin jo vuonna 1942 Nuorten talkootoimikunta, jonka toiminta jatkui aina vuoteen 1949 saakka.²

Valitsin Suomen Nuorison Iskujoukot tutkimuksen kohteeksi, sillä sotien aikaisista suomalaisista lasten- ja nuorten järjestöistä Pikkulottia sekä Sotilaspoikia on tutkittu enemmän.³ Nämä molemmat järjestöt painottivat toiminnassaan pääasiallisesti lasten ja nuorten maanpuolustuskasvatusta. Täysin lasten ja nuorten talkootyöhön keskittyneitä järjestöjä, kuten esimerkiksi Suomen Nuorison Iskujoukkoja on puolestaan tutkittu vähemmän. Iskujoukkojen toimintaan osallistuneet talkoolaiset tekivät oman osuutensa sotaponnisteluissa. Lisäksi Iskujoukkojen harjoittamalla talkootyöllä oli keskeinen rooli etenkin kotirintamalla. Helsingissä Iskujoukkojen osasto teki erittäin tärkeää työtä esimerkiksi suurille suomalaisille elintarvikeyrityksille, rintamalla sotineiden miesten maataloilla, paikkasi vallitsevaa työvoimapulaa sekä tuki helsinkiläisiä kotitalouksia keskellä vaikeaa elintarviketilannetta.

¹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 2 etusivu Ja:1, HKA.

² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), HKA.

³ Lukkarinen, Vilho (1981), *Suomen lotat*. Porvoo: WSOY. Nevala, Seija-Leena & Levä, Ilkka (2007) *Lottatyöt ja sotilaspojat*. Helsinki; Jyväskylä: Minerva. Nevala-Nurmi, Seija-Leena (2012), *Perhe maanpuolustajana: sukupuoli ja sukupolvi Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöissä 1918-1944*. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy.

Syksyllä 1939 Neuvostoliitto esitti Suomelle aluevaatimuksia vedoten esimerkiksi Leningradin alueen turvaamiseen. Suomi ei suostunut rajasiirtoihin ja Neuvostoliitto ryhtyi toteuttamaan turvallisuusjärjestelynsä väkivalloin. Neuvostoliiton tavoitteena oli nopea Etelä-Suomen miehitys ja sota alkoi marraskuussa 1939.⁴ Poliittisella tasolla muodostettiin neuvotteluyhteys, jonka tuloksena oli Moskovan rauhan, myöhemmin välirauhan, solmiminen maaliskuussa 1940. Rauhansopimuksen mukaisesti Suomi menetti suuren osan Karjalaa, osia Sallasta ja Petsamon. Saksan hyökättyä kesäkuussa 1941 Neuvostoliittoon, Suomi ilmoitti pysyvänsä liittoutumattomana. Välirauhan aikana Suomen valtionjohto oli kokenut yhteistyön Saksan kanssa keinoksi suojautua Neuvostoliiton oletettavalta uudelta hyökkäykseltä. Neuvostoliiton mukaan Suomi oli liittoutunut Saksan kanssa ja jatkosota alkoi juhannuksena 1941.⁵

Tutkielmani koostuu viidestä käsittelyluvusta. Päättökysymykseni on, miksi Suomen Nuorison Iskujoukot perustettiin. Tähän kysymykseen selvitän vastausta Iskujoukkojen Helsingin osaston kautta. Muita keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat, mitä töitä lapset ja nuoret tekivät Helsingin osastossa. Miten osaston talkoolaisten ikä, sukupuoli tai äidinkieli vaikuttivat työtehtävien luonteeseen? Ensimmäisessä käsittelyluvussa perehdyn Suomen Nuorison Iskujoukkojen perustamista edeltäneisiin tapahtumiin, jotka olivat sidoksissa Suomen Partioliikkeen asemaan sekä sen vaiheisiin 1920–1930-luvuilla. Syvennyn Iskujoukkojen perustamiseen sekä Iskujoukkojen Helsingin osaston muodostamiseen. Luvun lopussa perehdyn myös Iskujoukkojen ideologiaa sekä millä keinoin ideologiaa pyrittiin talkoolaisten keskuudessa levittämään. Toisessa käsittelyluvussa tarkastelen Suomessa toimineita muita nuorisojärjestöjä. Tarkastelen luvussa, miten suomalaiset järjestöt, etenkin Iskujoukot, erosivat muista eurooppalaisista järjestöistä vai olivatko järjestöt toistensa kaltaisia. Kolmannessa käsittelyluvussa perehdyn Helsinkiä talvi- ja jatkosodan aikana riivanneeseen elintarvike- ja työvoimapulaan. Tarkastelen, millaisin tavoin näitä ongelmia pyrittiin ratkaisemaan. Luvussa selvitän, miten Helsingin osasto sovelsi omassa toiminnassaan työvelvollisuuden periaatteita. Neljännessä käsittelyluvussa pohdin tarkemmin, miten Helsingin osaston talkoolaisten työtehtävät poikkesivat tosistaan nuorten iän, äidinkielen ja sukupuolen perusteella. Viimeisessä käsittelyluvussa puolestaan keskityn

⁴ Helminen & Lukander 2004, 8-9.

⁵ Helminen & Lukander 2004, 12-17.

Iskujoukkojen seuraajaksi perustettuun Nuorten talkotoimikuntaan ja sen toimintaan Helsingissä.

1.2 Lähdeaineisto

Alkuperäislähteinä käytän Helsingin kaupunginarkistossa säilytettävää Suomen Nuorison Iskujoukkojen Helsingin Osaston arkistoa. Olennaisin tutkielmassani hyödyntämä aineisto on Helsingin osaston talkoolaisista kootut kortistot. Kortistot koostuvat noin tuhannesta lapsesta ja nuoresta, jotka toimivat tutkimuksessani perusjoukkona. Kortistot on järjestetty siten, että ruotsinkieliset tytöt ja pojat ovat ensin sekä tämän jälkeen suomenkieliset tytöt ja pojat. Korteista selviää yleensä talkoolaisten sukupuoli, ikä, asuinpaikka sekä eri suoritettut työtehtävät. Lisäksi Iskujoukkojen arkistoon kuuluu työtilaus- ja työnmääräyskirjoja, toimintakertomus sekä johtajain ohjelehtiä. Työtilaus- ja työnmääräyskirjoista selviää talkoolaisten työntilaaaja, työtehtävä sekä työpaikan sijainti. Toisaalta kirjat on kirjoitettu käsin, eikä kirjoista ole varmuutta, ovatko ne kirjoitettu välittömästi työtilauksen saavuttua vai vasta myöhemmin.

Kansalliskirjastosta löytyy Iskujoukkojen vuonna 1941 julkaisema oma lehti nimeltään *Iskunuoriso*. Lehti toimi kannustimena ja esitteenä lapsille sekä nuorille, jotka olivat jo mukana järjestön toiminnassa, mutta myös toiminnasta kiinnostuneille. Lehdellä on vahva opettavainen tarkoitus ja lehdessä esitellään muun muassa eri kasvien lukuisia nimityksiä. Lehdessä on ohjeita, miten talkoolaisten tulisi suorittaa työtehtäviä. *Iskunuoriso* käsittelee myös jonkin verran, mihin kerättyjä kasveja ja juuria käytettiin. Lehden analysoinnissa täytyy ottaa huomioon sotiin liittynyt voimakas isänmaallinen ideologia. Lehdessä esiintyvät artikkelit voivat olla liioiteltuja tai kaunisteltuja.

Kolmas aineistokokonaisuus koostuu Helsingin kaupungin painetuista lähteistä, joita ovat Helsingin kaupungin tilastolliset vuosikirjat, kertomukset Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta, Helsingin kaupunginhallituksen mietinnöt vuodelta 1941 sekä Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma vuodelta 1941. Kertomukset Helsingin kaupunginhallinnosta ovat vuosittain julkaistuja toimintakertomuksia kaupunginvaltuuston, -hallituksen ja hallintokuntien toiminnasta sekä päätöksistä. Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma sisältää vuoden aikana valtion ja Helsingin kaupungin antamat päätökset, lait ja asetukset. Kertomukset Helsingin kaupunginhallinnosta ja Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma kuvailevat

esimerkiksi millä tavoin työvelvollisuutta sovellettiin Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintaan sekä minkälaisia etuoikeuksia kaupunki tarjosi nuorille talkoolaisille. Helsingin kaupunginhallituksen mietintöihin on puolestaan koottu raportteja, joita kaupunginvaltuusto on hyödyntänyt päätöksenteon tukena. Mietinnöt koostuvat asiantuntijoiden lausunnoista. Helsingin kaupunginhallituksen mietinnöissä esitellään esimerkiksi säännöstelyn käytännön toteutusta Helsingissä.

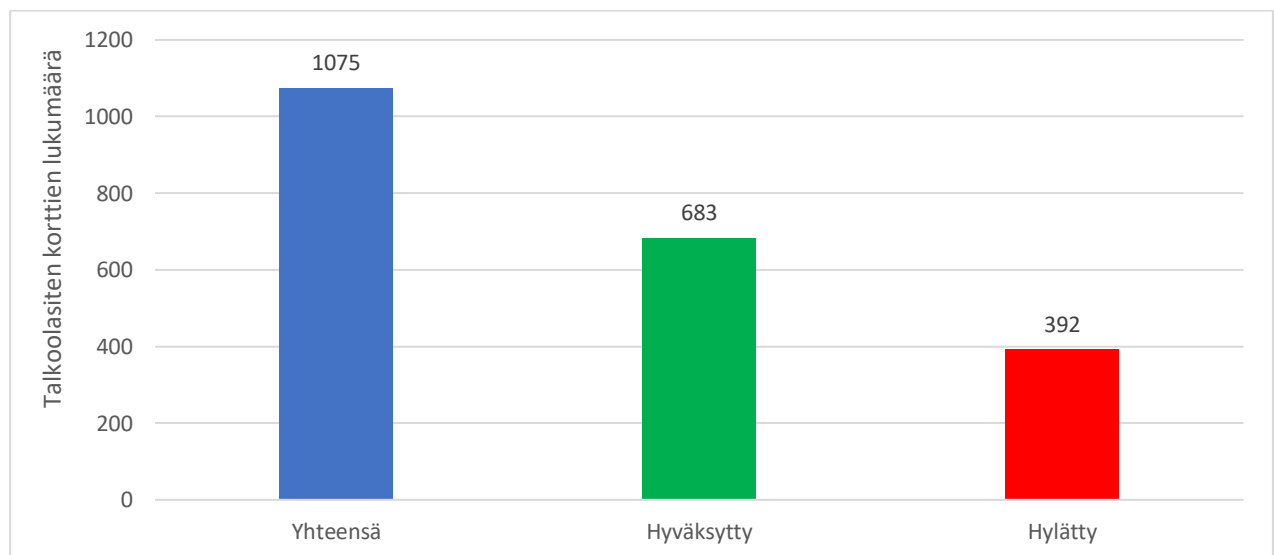
Tutkielmassani käytän tutkimuskirjallisuutta, joka keskittyy sota-ajan työvelvollisuuteen, talkootyöhön, kotirintamaan ja etenkin lasten asemaan osana kotirintamaa. Martti Turtolan toimittamassa teoksessa *Kotirintama* aiheeni kannalta tärkeimmät aihepiirit ovat Satu Jaatisen artikkeli *Ruoka ja kulutustarpeet sotivassa Suomessa* sekä Sari Näreen ja Jenni Kirveen artikkeli *Lapsuus sodan keskellä*. Jaatinen perehtyy artikkelissaan säännöstelyyn, korttitalouteen sekä niihin liittyneisiin eri ruoka-aineiden korvikkeisiin ja vastikkeisiin. Jaatinen pohtii talkootyön merkitystä sekä sen vaikutusta säännöstelyyn ja ruuan tuotantoon. Sari Näre ja Jenni Kirves puolestaan esittelevät, minkälaista oli sodan ajan lapsuus. Sari Näreeltä hyödynnän myös Sotilaspoikiin keskittyvää artikkelia *Sotilaspojat ja poikasotilaat maansa puolesta*. Jenni Kirves perehtyy toisessa artikkelissaan *Pikkulottien ja lottatyttöjen vaativat tehtävät* Pikkulottien velvollisuuksiin ja työtehtäviin. Hanna Pukkilan teos *Kotirintaman lapset* pohtii, ketkä olivat työvelvollisia ja mitä työvelvollisuuteen sisältyi. Pukkilan teos käsittelee Jaatisen artikkelin tapaan säännöstelyä ja korttitaloutta. Marko Paavilainen perehtyy teoksessaan *Aina valmiina: Partioliike Suomessa 1910–2010* Suomen partioliikkeen historiaan, kehitykseen ja eri vaiheisiin sadan vuoden ajalta. Teos syventyy myös Suomen Nuorison Iskujoukkojen perustamiseen sekä Iskujoukkojen toiminnanjohtajaan Lauri Vuolasvirtaan. Paavilainen tarkastelee teoksessaan Iskujoukkoja pienenä sivujuonteena osana partion sodan aikaista toimintaa.

Kotimaisen tutkimuskirjallisuuden lisäksi hyödynnän muutamia kansainvälisiä tutkimuksia, joiden avulla tarkastelen toisen maailman sodan aikaisia eurooppalaisia nuorisojärjestöjä. Saksan nuorisojärjestöorganisaatiota tarkastelee Michael Kater teoksessaan *Hitler Youth*. Kater syventyy teoksessaan poikien Hitler Jugend -järjestöön. Alessio Ponzio perehtyy teoksessaan *Shaping the new man: youth training regimes in Fascist Italy and Nazi Germany* Italian nuorisojärjestön eri vaiheisiin sekä vertaa sitä Saksan järjestöihin. Ponzio selvittää, miten Italian nuorisojärjestö mukautettiin fasistisen

hallinnon tarpeisiin. Unkarin nuorten kasvatusta ja nuorisojärjestöjen vaiheita sekä rakennetta pohtii Attila Horváth artikkelissaan *War and Peace: the Effects of the World War II on Hungarian Education*. Unkarin nuorisojärjestöjen roolia vallitsevassa yhteiskunnassa sivuaa myös Norbert Számvéber teoksessaan *Days of Battle: Armoured Operations North of the River Danube, Hungary 1944-45*.

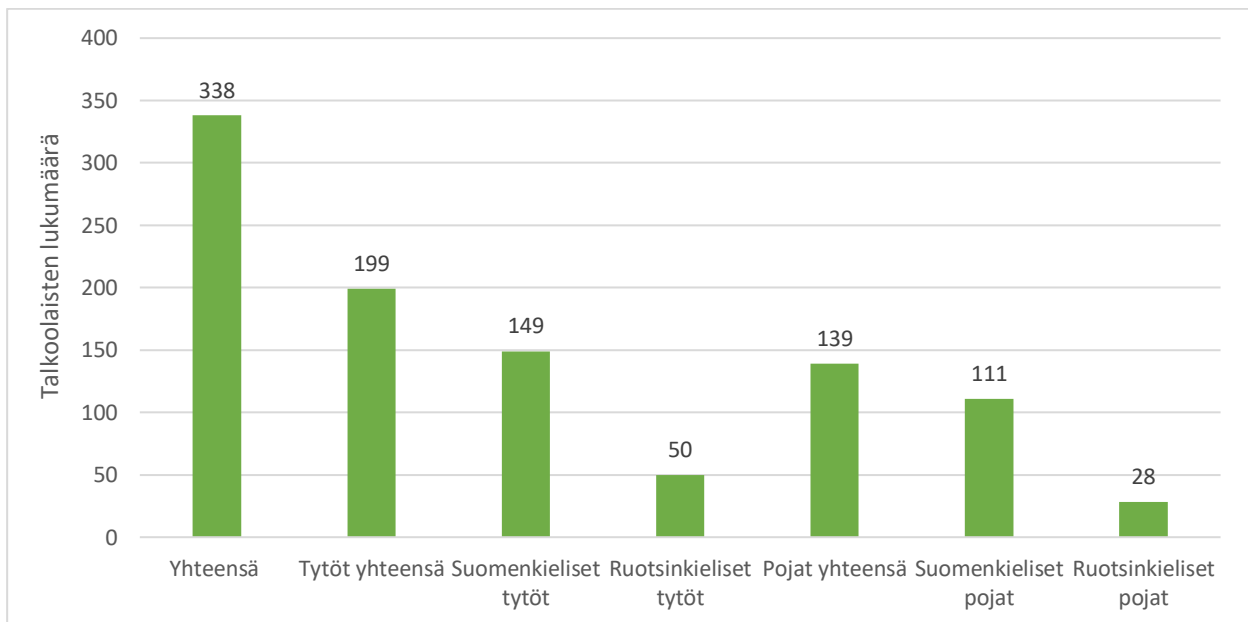
1.3 Menetelmät ja lähdekritiikki

Hyödynnän tutkimuksessani määrällisiä ja laadullisia menetelmiä. Toteutan Helsingin osaston talkoolaisten välillä vertailua iän, sukupuolen ja äidinkielen perusteella. Tarkastelen, miten lasten ja nuorten työtehtävät vaihtelevat ikäluokkien välillä. Lisäksi vertailen, miten tyttöjen ja poikien työtehtävät eroavat toisistaan. Asetin kriteerit, joiden perusteella valitsin osan lapsista ja nuorista mukaan tutkimukseen. Helsingin osaston talkoolaisten kortistosta tuli selvitä talkoolaisten ikä, sukupuoli sekä suoritettut työtehtävät. Helsingissä Iskujoukkojen toimintaan osallistui yhteensä 1075 lasta ja nuorta. Näiden kriteerien perusteella 392 talkoolaisen korttia oli täytetty vajain tiedoin. Niistä puuttui yleensä tieto, mihin työtehtäviin nuori oli osallistunut. Kaikki kriteerit täyttyivät yhteensä 683 talkoolaisen kortin kohdalla.

Kuvio 1. Iskujoukkojen Helsingin osaston talkoolaisten kaikki kortit yhteensä, tutkimuskriteerit täyttäneet ja hylätyt kortit. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

Helsingissä Iskujoukkoihin osallistuneiden kortistot oli jaettu pääryhmiin äidinkielen perusteella, joista ensimmäisenä olivat ruotsinkieliset tytöt ja pojat sekä toisena ryhmänä suomenkieliset tytöt ja pojat. Ensiksi jaoin kunkin ryhmän kortit omiin ikäluokkiinsa sukupuolen ja äidinkielen perusteella. Tästä muodostin talkoolaisille seuraavat ikäluokat; 10–12-, 13–15-, 16–20-vuotiaat. Alkuperäisenä tarkoitukseni oli toteuttaa neljä ikäluokkaa. Kolmas ikäluokka olisi ollut 16–18-vuotiaat ja neljäs luokka puolestaan olisi ollut 19–20-vuotiaat, mutta viimeksi mainittuun ikäluokkaan olisi tullut vain yksittäisiä nuoria. Tämän seurauksena päätin yhdistää ikäluokat 16–18-vuotiaat ja 19–20-vuotiaat yhdeksi suuremmaksi ikäluokaksi. Kun oli jakanut talkoolaisten kortit oikeisiin ikäluokkiin, toteutin systemaattisen otannan. Otannan jälkeen tutkimuksessa käytettäviä talkoolaisten kortteja on yhteensä 338.

Kuvio 2. Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintaan osallistuneiden talkoolaisten jakautuminen otannan jälkeen sukupuolen ja äidinkielen perusteella. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

Helsingissä Iskujoukkojen toimintaan osallistuneet talkoolaiset eivät jakautuneet ikäluokkiin sukupuolen ja äidinkielen perusteella tasan. Tästä esimerkkinä toimii suomenkielisten tyttöjen kortisto, josta löysin tutkimuskriteerien mukaisesti täytettyjä talkoolaisten kortteja yhteensä 300. Toteutin tämän jälkeen tutkimussuunnitelman mukaisesti otannan ja otin tutkimukseen mukaan joka toisen tytön kortin. Tästä huolimatta tutkimukseen pääsi mukaan vain 149 tytön tiedot, eikä 150. Kyseinen heitto johtuu siitä, että 10–12-vuotiaiden ja 13–15-vuotiaiden ikäluokissa oli molemmissa

pariton määrä tyttöjä. Suomenkielisiä 10–12-vuotiaita tyttöjä oli ennen otantaa 57 ja 13 – 15-vuotiaita puolestaan 169.

Helsingin Iskujoukkojen talkoolaisten kortteihin oli merkitty toimintaan osallistuneiden nimi, ikä, asuinpaikka, koulu sekä luokka-aste, vakituinen työpaikka ja toiveita työtehtävien suhteen. Kortin kääntöpuolelta puolestaan selvisi kunkin talkoolaisen suorittamat työtehtävät, joita saattoi olla yksi tai useampia. Lisäksi muutamiin kortteihin oli merkitty kääntöpuolelle, minne ja milloin nuori oli lähtenyt suorittamaan työtehtäviään.⁶ Kortit olivat hyvin harvoin ”täydellisesti” täytettyjä eli niistä puuttui tietoja. Monista korteista puuttui esimerkiksi tieto, mitä koulua tai millä luokka-asteella lapset ja nuoret olivat.

En ottanut tutkimukseen mukaan niitä talkoolaisten kortteja, joista ei selvinnyt nuorten sukupuolta, ikää tai suoritettuja työtehtäviä. En pysty sijoittamaan luotettavasti mihinkään aikaisemmin kuvailemiini ikäluokkiin henkilöä, jonka kortista puuttui esimerkiksi ikä. En voi arvailla talkoolaisten ikää, sillä tämän seurauksena olisin saattanut vahingossa sijoittaa esimerkiksi 18-vuotiaan tytön 10–12-vuotiaiden kategoriaan. Tämä vääristäisi koko tutkimuksen ja sen tarkoituksen. Yllättävän monesta kortista puuttui tieto, mihin työtehtäviin lapsi tai nuori oli osallistunut. Tällaiset kortit jätin tutkimuksen ulkopuolelle, sillä kyseiset kortit eivät vastaa tutkimuskysymykseeni, mitä töitä lapset ja nuoret tekivät. Kortteihin oli merkitty talkoolaisten suorittamat työtehtävät kesäkuusta syyskuuhun 1941. Loput lokakuussa ja marraskuussa 1941 suoritettut työtehtävät onnistuin kuitenkin löytämään Iskujoukkojen työnmääräyskirjoista. Työkirjoihin oli merkitty työn suorittajan koko nimi sekä toisinaan myös ikä, joten pystyin yhdistämään työnmääräyskirjojen tiedot oikeille nuorille.

Pohdin muutamia vaihtoehtoisia selityksiä, miksi osa korteista on täytetty vajavaisesti. Ilmeisesti ainakin osa korteista on täytetty vasta vuoden 1941 jälkeen eli järjestön toiminnan jo päättyttyä. Tämä paljastui siten, että osaan korteista lasten osoitteeksi oli merkitty Mannerheimintie.⁷ Mannerheimintie sai kuitenkin nykyisen nimensä vasta vuonna 1942, tätä ennen tie tunnettiin nimillä Heikinkatu ja Turuntie. Tiedot nuorten iästä tai työtehtävistä ovat saattaneet vuoden kuluessa kadota tai unohtua.

⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

Nuorten vakituinen työpaikka ja heidän esittämänsä työtoiveet ovat saattaneet vaikuttaa järjestön työtehtävien suorittamiseen tai suorittamatta jättämiseen. Usein muualla vakituksessa työsuhteessa työskennellyt nuori saattoi toivoa, että saisi osallistua Iskujoukkojen Helsingin osaston työtehtäviin esimerkiksi vain sunnuntai-iltaisina. Tällaisissa tapauksissa nuorille on saattanut olla vaikeaa tai jopa mahdotonta löytää sopivaa työtehtävää, sillä töitä oli tapana tehdä perättäisinä päivinä eikä silloin tällöin kerran tai kahdesti viikossa. Ennen sotia Suomessa oppivelvollisuus kesti vain kuusi vuotta. Oppivelvollisuus käsitti 6–13-vuotiaat lapset, minkä vuoksi monilla Iskujoukkojen toimintaan osallistuneilla lapsilla saattoi olla jo, nuoresta iästä huolimatta, vakituinen työpaikka. Helsingin Iskujoukkojen korteista löytyi esimerkiksi 12-vuotias tyttö, joka työskenteli vakituksella kukkakaupan myyjänä. Useampi 15–16-vuotias tyttö oli puolestaan vakituksessa työsuhteessa Stockmannin tavaratalossa.⁸

Sodan vuoksi lasten ja nuorten velvollisuudet olivat kotitalouksissa lisääntyneet, kun isät ja vanhemmat veljet olivat lähteneet rintamalle. Nuorempien lasten vastuulle jäi hoitaa vanhempien sisarusten kotitaloustöitä. Eräälle tytölle Iskujoukkojen Helsingin osasto oli tarjonnut työtehtävää vadelmanlehtien keräyksestä. Tyttö kuitenkin joutui kieltäytymään tästä tarjouksesta, sillä hänelle oli kertynyt kotona sekä vapaa-ajalla lisää vastuuta äitinsä töihin paluun ja veljensä asevelvollisuuden vuoksi. Tyttö kuvailee vastuutaan kirjeessään (8.9.1941) Helsingin osastolle seuraavasti:

...niin hauskaa kuin mainittu työ olisikin, on minulla niin paljon kotiaskareita nyt, kun äitini sisaren pikku poika 4-vuotias asuu meillä...

Sen lisäksi meillä on oma puutarha jossa parhaillaan on sadonkorjuu käynnissä, ja syystyöt toimitettava. Koska veljeni joutuu asevelvollisuuttaan suorittamaan jää sekin meidän muun väen huoleksi. Sitä paitsi on meitä joukko Helsingin Kallion Yhteiskoulun oppilaita käynyt esiintymässä Helsingin eri invalidikodeissa ja sotilassairaaloissa...⁹

Yleisin lasten tai nuorten esittämä toive oli, että töitä saisi tehdä ”mieluiten maaseudulla” tai ”pelkästään kaupungissa”. Toisinaan lapsilta ja nuorilta löytyi hieman erikoisempia ja yksityiskohtaisempia toivomuksia, joista osaa on ollut vaikea toteuttaa. Eräs tyttö halusi

⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

työskennellä hevosten parissa, kun taas muuan poika ei halunnut tehdä fyysistä työtä ja toinen poika halusi tehdä ”jotain hyödyllistä”. Ensimmäisenä mainittu tyttö päätyi maaseudulle töihin ja toisena esiintynyt poika pääsi keräämään marjoja. Ensimmäisellä pojalla ei ollut minkäänlaisia merkintöjä suoritetuista työtehtävistä. Todennäköisesti hänelle ei ole löytynyt sopivaa työtä, sillä melkein kaikki Helsingin Iskujoukkojen suorittamat työtehtävät olivat luonteeltaan fyysisiä tai raskaita töitä.¹⁰

Jaan talkoolaisten suorittamat työtehtävät yläkategorioihin suoritettujen työtehtävien perusteella. Kaikki sienien, vadelmien, puolukoiden ja muiden marjojen keräystehtävät sijoitan yhteen poiminnan yläkategoriaan. Samaa ideaa noudattaen sijoitan kaikki perunanistuttajat sekä -nostajat ja punajuurien kitkijät maataloustöiden yläkategoriaan. Puutarhatöihin olen sisällyttänyt esimerkiksi rikkaruohonkitkijät. Taulukoissa kategoria lehtien keräys viittaa erilaisten kasvien lehtien keräykseen, pääasiassa vadelman lehtien keräykseen. Yksi huomattavimmista yläkategorioista on julisteisiin liittyneet työtehtävät. Tähän yläkategoriaan sisältyy valtion lainajulisteiden levitys, kiinnitys ja poistaminen, sotasaalessä näytellyn mainosjulisteiden levittäminen sekä polttoaineen säännöstely - julisteiden levittäminen.

¹⁰ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941) Talkoolaisten kortistot Ba, HKA.

2. Suomen Nuorison Iskujoukot järjestäytyy

2.1 Suomen partioliike Suojeluskuntapoikien ja Pikkulottien varjossa

Suomen Nuorison Iskujoukkojen perustaminen on osa jatkosodan ja suomalaisen partioliikkeen historiaa. Suomen partioliikkeen järjestöjen tilanne oli käynyt erittäin tukalaksi 1920–1930-luvuilla perustettujen uusien ja suuriksi kasvaneiden Suojeluskuntapoikien sekä Pikkulottien myötä, joille partioliike menetti jatkuvasti jäseniään. Suomalaisen partioliikkeen alaiset järjestöt eivät kuitenkaan tyytyneet jatkuvasti heikentyvään asemaansa Suojeluskuntapoikien ja Pikkulottien varjossa, vaan pyrkivät tarmokkaasti pelastamaan asemansa suomalaisessa nuorisojärjestökentässä. Partioliikkeen aseman palauttamisen ottivat vastuulleen partiojohtajat Lauri Vuolasvirta ja Erkki Vuoristo.¹¹ Seuraavissa luvuissa perehdyn Suomen Nuorison Iskujoukkojen perustamiseen sekä Helsinkiin muodostetun osaston rakenteeseen. Tässä luvussa tarkastelen Lauri Vuolasvirran roolia partiossa ja Iskujoukkojen perustajana. Syvennyn lyhyesti Suomen partioliikkeen rakenteeseen sekä sen vaiheisiin 1920–1940-luvuilla.

Partioliikkeen ongelmat eivät kuitenkaan johtuneet yksinomaan itsenäistymisen jälkeen perustetuista nuorisojärjestöistä, vaan Suomen lukuisat partiojärjestöt kinastelivat myös keskenään. Vielä 1920-luvulla Suomessa oli ollut kaksi partiojärjestöä, mutta 1930-luvulla partiojärjestöjen määrä oli kasvanut kahdeksaan, joista neljä oli poikien partiojärjestöjä ja neljä tyttöjen.¹² Lauri Vuolasvirta toimi Suomen kahdeksasta partiojärjestöstä suurimman ja parhaiten organisoidun Suomalaisen Partiopoikaliiton partiokanslian johtajana ja pääarkkitehtina. Lauri Vuolasvirta kannatti Suomen lukuisten eri partiojärjestöjen yhdistymistä, mutta nämä haaveet jouduttiin hylkäämään aina sotiin saakka.¹³ Sisällissodan jälkeen Suomen Partioliike vierasti Suojeluskuntapoikien alkeissotilaallista maanpuolustuskoulutusta ja halusi tehdä selvän eron järjestöjen välillä. Lopulta partioliike vältti yhteistyötä Suojeluskuntapoikien kanssa. Partioliike pyrki esiintymään pasifistisena vastavoimana Suojeluskuntapoikien sotilaallisuudelle.¹⁴ Pasifistisesta painotuksesta huolimatta Suomen partioliike päätti vuonna 1938 säilyttää

¹¹ Paavilainen 2010.

¹² Paavilainen 2010, 17.

¹³ Paavilainen 2010, 153 & 202.

¹⁴ Paavilainen 2010, 179-181.

yhteydet Saksan Hitler Jugendiin, vaikka se oli osallinen kristalliyön tapahtumiin. Kansainvälinen partioliike sen sijaan katkaisi yhteydenpidon Hitler Jugendiin.¹⁵

Partioliike menetti jatkuvasti jäseniään, varsinkin vanhempia poikia, Suojeluskuntapojoille. Suojeluskuntapoikien jäsenmäärä ohitti poikapartiojärjestöjen jäsenmäärän jo 1930-luvun alussa. Näkemyseroista huolimatta eri partiojärjestöjen toiminta oli samankaltaista. Ne painottivat liikuntaa, urheilua ja korostivat isänmaallisten arvojen lisäksi kansainvälisyyttä. Tultaessa 1930-luvun puoliväliin Suomessa partioliike nähtiin pikemmin pikkupoikien puuhasteluna ja Suojeluskuntapoikien toiminta puolestaan vakavasti otettavana nuorten miesten maanpuolustustyönä.¹⁶ Partiojärjestöjen suhde Pikkulottiin oli yhtä hankala. Yhteistyö näiden järjestön välillä ei myöskään tullut kysymykseen. Kuten poikapartiojärjestöt, samoin tyttöjen partiojärjestöt menettivät jatkuvasti jäseniään Pikkulotille. Ennen talvisodan alkua pikkulottana toimi yhteensä 24 000 tyttöä, kun taas partiolaisina tyttöjä oli enää noin 11 000.¹⁷

Partioliike ryhtyi talvisodan yhteishengen nimissä kampanjoimaan Suomen kaikkien nuorisojärjestöjen, etenkin partioliikkeen ja Suojeluskuntapoikien, liittämistä yhdeksi massiiviseksi valtiojohtoiseksi Suomen Pojat -järjestöksi, jonka toiminta olisi muistuttanut partiota.¹⁸ Suomen pojat -hankkeen tavoitteena oli vähentää partioliikkeen ja Suojeluskuntapoikien välistä kilpailua yhdistämällä järjestöt. Suomen pojat- järjestön tarkoituksena oli jatkaa partion toimintaa uudella nimellä.¹⁹ Kesäkuussa 1940 vaikutti jo siltä, että uusi järjestö perustetaan, mutta hanke kaatui Suojeluskuntapoikien vastustukseen.²⁰ Suomen pojat -hankkeen kaatumisen seurauksena Suomen partiojärjestöt yhdistyivät tammikuussa vuonna 1941 Suomen Partiopoikajärjestöksi ja pari vuotta myöhemmin Suomen Partiotyttöjärjestöksi. Lauri Vuolasvirrasta tuli Suomen Partiopoikajärjestön toiminnanjohtaja.²¹ Suomen pojat -järjestöä yritettiin vielä perustaa syksyllä 1941 pääministeri J.W. Rangellin johdolla. Nämä pyrkimykset puolestaan kaatuivat alkuvuodesta 1943 sosialidemokraattisen puolueen vastustukseen.²²

¹⁵ Paavilainen 2010, 213.

¹⁶ Paavilainen 2010, 179-181.

¹⁷ Paavilainen 2010, 184-185.

¹⁸ Paavilainen 2010, 224-225 & 227.

¹⁹ Paavilainen 2010, 227.

²⁰ Paavilainen 2010, 229.

²¹ Paavilainen 2010, 234-236 & 16.

²² Paavilainen 2010, 258-260.

Keväällä 1941 partioliike perusti keräystalkootoimikunnan, joka oli saanut alkunsa kesän 1940 aikana erittäin onnistuneesti toteutetusta keräyskilpailusta. Kilpailuun oli osallistunut noin 1000 partiopoikaa, jotka keräsivät valtavat määrät jätetuuta ja käpyjä. Keräystalkootoimikunta ei kuitenkaan ehtinyt käynnistää kunnolla toimintaansa. Suomen Nuorison Iskujoukot perustettiin keräystalkootoimikunnan pohjalta.²³

Vuolasvirta oli vuonna 1940 tukenut innokkaasti valtiojohtoisen Suomen pojat - nuorisoyhteistyön perustamista ja oli ollut mukana kouluttamassa tulevan uuden järjestön johtajia.²⁴ Vuolasvirta oli talvella 1941 saanut kutsun Saksaan osallistua seuraamaan Hitler Jugendin talvikisoja. Kisojen aikana järjestettiin 14 valtion yhteiset neuvottelut nuorisoyhteistyöstä. Matkalla saksalaiset painottivat Vuolasvirralle, että suomalaisten olisi tehokkaammin keskitettävä nuorisotoimintaansa maiden nuorisosuhteiden parantamiseksi. Samalla Saksan matkalla Vuolasvirta tapasi Saksan valtionjohtoa, kuten esimerkiksi Rudolf Hessin sekä Hitler Jugendin johtajan Arthur Axmannin.²⁵ Vuolasvirta kuvailee vuonna 1942 Partiojohtaja -lehdessä matkaansa ja tapaamistaan Arthur Axmannin kanssa. Artikkelin perusteella Vuolasvirta oli erittäin vaikuttunut matkan sekä neuvottelujen järjestelyistä. Vuolasvirta oli saanut kutsun Arthur Axmannin viralliselle vastaanotolle ja hän kuvailee tapaamisen odotusta seuraavasti:

Ympäristön ja järjestelyjen juhlallisuus pani odottamaan mahtipontista ” suurta herraa” – onhan Axmann maailman suurimman, 10 milj. jäsentä käsittävän nuorisoyhteistyön johtaja ja arvoltaan valtakunnan ministerin veroinen.²⁶

Arthur Axmannia Vuolasvirta puolestaan kuvaa:

...Axmann on eräs Saksan kaikkein sympaattisimpia ja vaatimattomimpia johtaja persoonallisuuksia ja olen valmis väittämään häntä miellyttävimmäksi kaikista tuntemistani saksalaisista miehistä.²⁷

Paavilaisen mukaan tämän matkan innoittamana Vuolasvirta perusti Suomen Nuorison Iskujoukot kesäkuussa 1941.²⁸ Vuolasvirran Saksalle myötämielisessä kirjoitustavassa ei

²³ Vesikansa 1960, 36.

²⁴ Paavilainen 2010, 230.

²⁵ Paavilainen 2010, 262.

²⁶ Lauri Vuolasvirta, ”Valtakunnan nuorison johtaja”, *Partiojohtaja*, 3/1942, 22-23.

²⁷ Lauri Vuolasvirta, ”Valtakunnan nuorison johtaja”, *Partiojohtaja*, 3/1942, 22-23.

²⁸ Paavilainen 2010, 262.

ole mitään yllättävää. Saksa oli jatkosodassa Suomen aseveli, joten olisi ollut erikoista, jos Vuolasvirta olisi julkisissa kirjoituksissaan kritisoinut Arthur Axmannia tai saksalaisten neuvottelujärjestelyjä. Vuolasvirta säilyi kuitenkin Saksalle uskollisena aivan toisen maailmansodan loppuun saakka. Paavilaisen mukaan Vuolasvirta oli viimeistään vuoden 1944 alusta lähtien Saksan SS-joukkojen palkkaama ja lähetti saksalaisille Suomen mielialatietoja.²⁹

2.2 Uusi tilapäinen nuorison työliike

Keväällä 1941 Vuolasvirta lähetti kirjeitä partionjohdolle eri puolille Suomea, joissa hän kertoi esittäneensä ideansa Suomen Partiopoikajärjestön organisoimasta tilapäisestä valtakunnallisesta nuorisojärjestöstä marsalkka Mannerheimille. Tilapäisen järjestön ydin muodostuisi partiolaisista, mutta muiden järjestöjen jäsenet olisivat tervetulleita osallistumaan uuden järjestön toimintaan. Partiolaiset kuitenkin vastaisivat uuden järjestön johtotehtävistä. Marsalkka Mannerheimin lisäksi Vuolasvirta oli esittänyt ideansa kansanhuoltoministeriölle.³⁰ Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelmassa vuodelta 1941 käsitellään, miksi Vuolasvirran suunnitelmien mukainen lasten ja nuorten vapaaehtoinen työjärjestö oli välttämätöntä perustaa.

Koska yleishyödyllisiin töihin käytettävästä työvoimasta on nykyisissä olosuhteissa kaikkialla puute ja koska toiselta puolen Suomen nuoriso, pojat ja tytöt, odottavat, että isänmaa järjestellysti käyttäisi hyväkseen sodan aikana heidänkin työvoimaansa, on kulkulaitosten- ja yleisten töiden ministeriö päättänyt muodostaa koko maata käsittävän Suomen nuorison iskujoukot nimisen järjestön ja kutsua sen riveissä maataan palvelemaan kaikki ne 12 vaan ei vielä 18 vuotta täyttäneet tytöt ja pojat, jotka haluavat vapaaehtoisesti osallistua puolustustaistelumme koti- ja naapurikuntien työrintamilla.³¹

Vuolasvirta sai kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöltä luvan perustaa tilapäisen nuorison työliikkeen, jonka tarkoituksena oli paikata Suomessa vallinnutta vakavaa työvoimapulaa. Uuden järjestön perustamista varten Helsingissä järjestettiin kesällä

²⁹ Paavilainen 2010, 269.

³⁰ Paavilainen 2010, 254-256.

³¹ Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma 1941, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 135.

1941 Suomen eri nuorisojärjestöille keskustelu- sekä tiedotustilaisuus kansanhuoltoministeriön ja Suomen Partiopoikajärjestön organisoimasta työliikkeestä. Liikkeen viralliseksi nimeksi valittiin Suomen Nuorison Iskujoukot, joka pyrki kokoamaan eri paikkakuntien nuoret ryhmiksi, joista oli tarkoitus koota joukkueita ja muodostaa osastoja.³² Tästä ideasta jouduttiin Helsingin osastossa luopumaan melko pian, sillä Iskujoukkojen jäsenmäärä jäi toivottua pienemmäksi. Lisäksi Helsingissä järjestön ideologian levittäminen jäi toissijaiseksi.³³ Suojeluskuntapojat sekä Pikkulotat päättivät, etteivät ne osallistu vasta muodostetun järjestön toimintaan.³⁴ Suomen Iskujoukkoja esittelevässä selosteessa järjestön tavoitteiksi lueteltiin:

1. Tehostaa jokaisen alle 18-vuotiaan työsaavutuksia kotityössään tai työpaikassaan
2. Järjestää toimeettomien tyttöjen ja poikien työvoiman mahdollisimman tehokas käyttö ensi sijassa maatalouskamppailuun, mutta myös muihin tärkeisiin työvoiman puutteesta kärsiviin töihin
3. Järjestää kunnan nuoret hälytysvalmiiksi niin, että heidät voidaan koota metsäpalojen, tulipalojen tms., tapahtumien sattuessa nopeasti koota
4. Vapauttaa laajat, vielä toimeettomina olevat nuorisoryhmät siitä sielullisesta masennustilasta, joka on aiheuttanut tietoisuudesta, ettei heidän voimiaan ja intoaan käytetä isänmaan suuressa kamppailussa.³⁵

Koko Suomen tasolla Iskujoukkojen johdossa oli Lauri Vuolasvirta ja hänen seuraajakseen järjestön johtoon nousi Erkki Vuoristo. Vuolasvirta kirjoitti Iskujoukkojen johtajain ohjelehteä kahden numeron verran ja Vuoristo kirjoitti vielä kolme uutta ohjelehteä. Vuolasvirta kirjoitti paljon artikkeleita Iskujoukkojen omaan *Iskunuriso* -lehteen. Helsingin Iskujoukoissa suomen- ja ruotsinkieliset oli jaettu omiksi osastoikseen, minkä vuoksi suomen- ja ruotsinkieliset talkoolaiset tekivät töitä pääasiassa omissa kieliryhmissään.³⁶ Iskujoukkojen jako äidinkielen perusteella selittää myös sen, miksi Helsingin Iskujoukkojen toimintakertomus käsittelee vain suomenkielisiä talkoolaisia. Helsingin ruotsinkielinen osasto ei ole tehnyt omasta toiminnastaan toimintakertomusta tai sitä ei ole säilynyt. Ruotsinkielisen osaston toiminnasta ei ole välttämättä katsottu

³² Paavilainen 2010, 254-256.

³³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.3, HKA.

³⁴ Paavilainen 2010, 254-256.

³⁵ Varjo 1979, 22.

³⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da, s.1, HKA.

tarpeelliseksi tehdä toimintakertomusta, sillä sen toiminta Helsingissä jäi varsin vähäiseksi pieneksi jääneen jäsenmäärän vuoksi.

Helsingissä Suomen Nuorison Iskujoukot oli Helsingin työvoimalautakunnan alainen järjestö. Helsingissä suomen- ja ruotsinkielisillä osastoilla oli omat johtajansa. Suomenkielisiä talkoolaisia johti heinäkuusta 1941 marraskuun loppuun saakka Viljo Erkamo. Ruotsinkielistä poikien osastoa johti partionjohtaja Erik Berlin, jonka tilalle nousi elokuussa 1941 Gunnar Federley. Hän puolestaan luopui tehtävistään ja Federleyn seuraajaksi valittiin syyskuun alussa pastori Frej Fernström. Ruotsinkielisiä tyttöjä johti hammaslääkäri Ethel Lindblad. Johtajat toimivat pääasiassa palkattomina, lukuun ottamatta Erkamo ja Federleyä. Helsingin osaston toimisto sijaitsi Kaisaniemen kansakoulun ylimmän kerroksen suuressa luokahuoneessa. Koulujen alkaessa toimisto siirtyi Iskujoukkojen keskusjohdon kanssa samaan rakennukseen Puutarhakatu 4., jossa osaston käytössä oli kaksi huonetta ja eteinen. Toimistohenkilökuntaan kuului elosyyskuussa opettaja Eva Vesamaa. Koko Helsingin osaston toiminnan ajan toimistossa työskenteli pari vanhempaa iskutyttöä, jotka saivat työstään palkkion.³⁷

Iskujoukkojen toiminta ja sen johtajien osallisuus perustui vapaaehtoisuuteen sekä palkattomuuteen, eikä Helsingin osaston toiminta ollut kovin systemaattisesti järjestäytynyt. Järjestäytymisen puute ja järjestön toiminnan pikainen aloitus näkyvät siten, että Helsingin osastolla ei ollut tarpeeksi työnjohtoa valvomaan lasten ja nuorten työntekoa, vaan osasto joutui etsimään sopivaa työnjohtoa muualta. Toimintakertomuksessa mainitaan, että pulaa oli etenkin ”naiskaitsojista”, jotka olisivat valvoneet ja johtaneet tyttöjen työntekoa. Osasto joutui turvautumaan Naisten työvalmiusliiton apuun naiskaitsojien löytämisessä.³⁸ Iskujoukkojen Helsingin osasto joutui myös anomaan (30.7.1941) Helsingin kaupungin työvoimalautakunnalta miestyövelvollisia johtamaan työntekoa osaston eri työmaille:

Anomme kohteliaimmin, että työvoimalautakunta asettaisi käytettäväksemme kaksi n. 20-vuotiasta miestyövelvollista (miel.ylioppilasta), jota toimisivat työmaapäällikköinä työmaillamme Meilahdessa ja Viikin Lammassaareissa (rantaruokojen leikkuutyötä).³⁹

³⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.1-2, HKA.

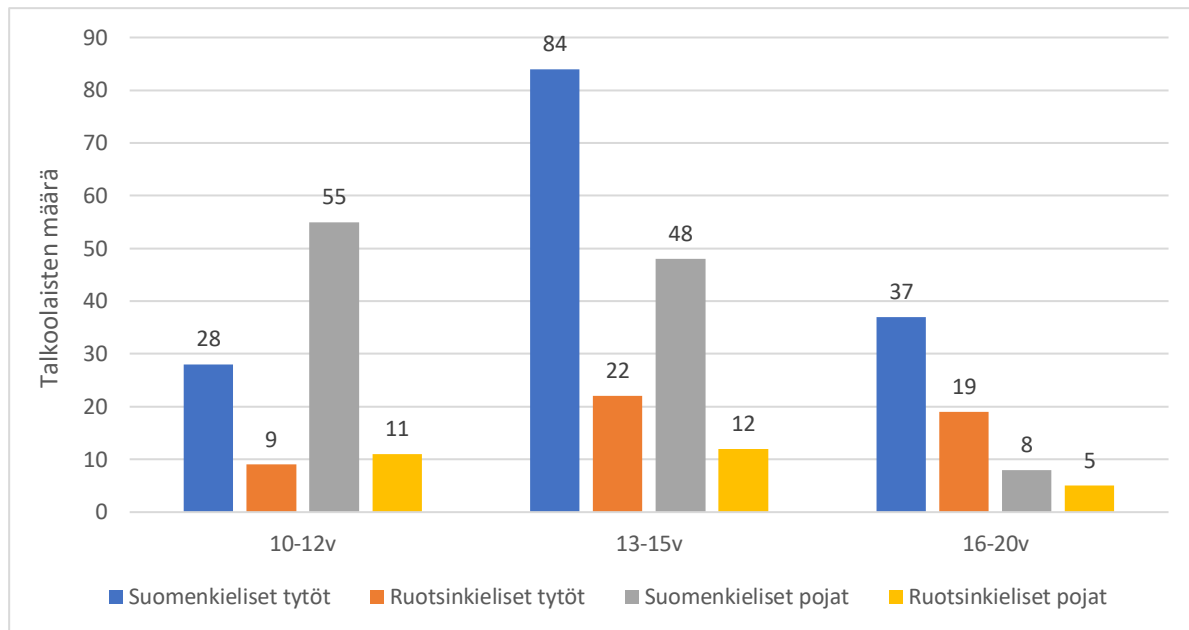
³⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.5, HKA.

³⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

Toimintakertomuksessa käsiteltiin ainoastaan suomenkielisten tyttöjen ja poikien ilmoittautumista osaston toimintaan. Eniten poikia ilmoittautui talkoolaisiksi heinäkuun 1941 loppupuolella ja tällöin poikia liittyi osastoon yhteensä 101. Tyttöjä puolestaan ilmoittautui innokkaimmin elokuun alussa, jolloin tyttöjä liittyi yhteensä 137. Kaikkein suurin ilmoittautumispiikki osui tälle samalle ajanjaksolle eli heinä- ja elokuun vaihteeseen. Elokuun jälkeen uusien jäsenten määrä kääntyi laskuun. Marraskuussa 1941 Helsingin osaston toimintaan ilmoittautui vain yksittäisiä lapsia ja nuoria. Helsingin osaston toimintakertomuksessa iloittiin, miten suosiollisen vastaanoton ja satamääräisen kannattajajoukon osasto onnistui heti toiminnan alkaessa saavuttamaan. Toisaalta toimintakertomuksessa myös myönnettiin, että Helsingin osasto jäi jäsenistöltään melko pieneksi. Iskujoukkojen Helsingin osaston suhteellisen pientä kokoa perustellaan toimintakertomuksessa siten, että lapsia oli lähtenyt kesälomien ajaksi ja sodan vuoksi paljon maaseudulle:

Jäsenistön suhteellisen vähäinen lukumäärä saa osittain selityksensä siitä, että varsin huomattava joukko lapsista oli kesäloman ja sodan takia lähtenyt maaseudulle.⁴⁰

⁴⁰ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.3, HKA.

Kuvio 3. Iskujoukkojen Helsingin osaston jäsenien jakautuminen äidinkielen, iän ja sukupuolen mukaan otoksen jälkeen. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortistot Ba, HKA.

Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintaan osallistui enemmän tyttöjä kuin poikia. Ahkerimmin osaston toimintaan ilmoittautuivat suomenkieliset tytöt ja vähiten ruotsinkieliset pojat. Suomenkieliset tytöt osallistuivat Helsingin osaston toimintaan tyypillisesti 13–15-vuotiaina, kun taas pojat 10–12-vuotiaina. Sama voidaan havaita ruotsinkielisten talkoolaisten osalta. Myös ruotsinkieliset tytöt osallistuivat Helsingin osaston työtehtävien suorittamiseen vanhempina kuin pojat. Pojilla osallistumisaktiivisuus kääntyi laskuun heti nuorimman ikäluokan jälkeen, kun taas tytöillä nuorin ikäluokka jäi pienimmäksi. Tytöillä osallistumisaktiivisuus säilyi korkealla tasolla vielä 16–20-vuotiaiden ikäluokassa.⁴¹

Helsingin vuoden 1954 tilastollisesta vuosikirjasta selviää, että vuonna 1941 Helsingissä asui 10–19-vuotiaita poikia yhteensä 16 870 ja saman ikäisiä tyttöjä asui 18 390. Helsingissä asui jatkosodan alussa hieman enemmän tyttöjä kuin poikia.⁴² Tämä voi osittain selittää poikien matalampaa osallistumisaktiivisuutta Helsingin osastossa, mutta ei kuitenkaan täysin. Varttuneemmat nuoret ja varsinkin pojat olivat

⁴¹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortistot Ba, HKA.

⁴² Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1954, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 31.

toimintakertomuksen mukaan jo muissa ”tärkeämissä” tehtävissä.⁴³ Helsingin osaston suomenkielisistä talkoolaisista suuri osa oli partiolaisia. Tämä tuli esille Helsingin osaston arkiston suomenkielisten talkoolaisten pääluetteloista, joihin oli merkitty, kuuluiko talkoolainen myös johonkin muuhun järjestöön.⁴⁴ Helsingin osaston talkoolaisten korteista oli mahdollista havaita partiojärjestöjä vaivannut jäsenkato Suojeluskuntapojille sekä Pikkulotille. Muutamien suomenkielisten tyttöjen kortteihin oli merkitty, että tyttö oli siirtynyt Pikkulottiin tai Lotta-tehtäviin.⁴⁵

Helsingin tilastollisissa vuosikirjoissa selvitettiin kaupungin väestön jakautuminen äidinkielen perusteella aina uuden vuosikymmenen alussa. Vuonna 1930 Helsingissä asui 152 500 suomenkielistä ja 62 580 ruotsinkielistä asukasta. Valitettavasti vastaavanlaista laskentaa Helsingin asukkaiden äidinkielestä ei toteutettu vuonna 1940, vaan vasta vuonna 1946, jolloin Helsingissä asui jopa 268 300 suomenkielistä ja 73 300 ruotsinkielistä.⁴⁶ Vuosien 1931 ja 1946 pohjalta voin kuitenkin väittää, että vuonna 1941 Helsingissä asui enemmän suomen- kuin ruotsinkielisiä. Tämä voi vaikuttaa itsestään selvältä, mutta täytyy ottaa huomioon, että suomenkielisten osuus Helsingin kokonaisväestöstä ohitti ruotsinkielisten määrän vasta vuonna 1900.⁴⁷ Helsingin suomenkielisen väestön suurempi osuus selittää, miksi Helsingin osaston toimintaan osallistui enemmän suomen- kuin ruotsinkielisiä talkoolaisia.

⁴³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.3, HKA.

⁴⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen ja poikien pääluettelot Bf, HKA.

⁴⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA

⁴⁶ Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1954, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 32.

⁴⁷ Ibid.

2.3 Iskujoukkojen propagandan välineet

Nuorison Iskujoukkoihin kuuluminen merkitsee maailmankatsomusta. Iskujoukkojen nuoriso tunnustaa ylimmäksi ohjeekseen velvollisuuksien täyttämisen, vieläpä enemmänkin, se etsii itselleen uusia tehtäviä ja velvollisuuksia, voidakseen työrintamassa iskien auttaa taistelevia joukkoja luomaan uutta, suurta Suomea, jolla olisi sellaiset rajat, että niitä on tulevilla sukupolvilla helppo puolustaa.⁴⁸

Iskujoukkojen omana äänenkantajana toimi *Iskunuoriso* -lehti. Lehden tarkoituksena oli esitellä Iskujoukkojen toimintaa ja opastaa nuoria, miten työtehtävät tuli suorittaa oikealla tavalla. Lisäksi lehdellä oli hyvin voimakas isänmaallinen sanoma, jolla pyrittiin houkuttelemaan tai jopa painostamaan nuoria mukaan järjestön toimintaan. Tässä luvussa tarkastelen *Iskunuoriso* -lehden ja Iskujoukkojen johtajien ohjelehtien eri keinoja saada nuoria osallistumaan järjestön toimintaan sekä Iskujoukkojen ideologista puolta.

Iskunuoriso oli Suomen iskujoukkojen oma lehti, josta ehdittiin julkaista vain kuusi numeroa ennen sen lakkauttamista vuonna 1942 Helsingin Nuorten talkootoimikunnan perustamisen yhteydessä. Lehdet olivat lyhyitä, vain neljän sivun mittaisia. Lehden etusivulla oli yleensä suomalaisen merkkihenkilön, kuten presidentti Risto Rytin tai marsalkka Mannerheimin, tervehdys. Etusivun artikkelit olivat erittäin isänmaallisia, joissa lapsia ja nuoria kannustettiin töihin esittämällä vapaaehtoiseen työntekoon osallistuminen yhtä tärkeäksi kuin rintamalla taistelu. Artikkeleissa Iskujoukkojen nuoria verrataan kotirintaman sotilaiksi. Lisäksi artikkelit puhuivat monissa kohdissa suoraan lukijalle. Lehden kolmannen numeron etusivun artikkeli ”Motti-Matit esikuviksemme” päättyy seuraavalla tavalla:

...kestätkö päivästä päivään, viikosta viikkoon peltoaukeaman **paahtavaa hellettä, oudon ja raskaan työn** aiheuttamia **kipuja**, ponnistusten aikaan saamaa **herpaisevaa uupumusta ja loputtomalta** näyttävän työmaan **uhkaavaa yliotetta**? Voitko syksyllä isäsi ja veljesi palatessa voittajina rintamalta katsoa heitä rehellisesti silmiin ja sanoa ”Minäkin olen voittaja!”⁴⁹

⁴⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 2 etusivu, Ja:1, HKA.

⁴⁹ Lauri Vuolasvirta, ”Motti-Matit esikuviksemme.”, *Iskunuoriso*, 3/1941, 1.

Sinä nouset puhujakorokkeelle kehottaaksesi tovereitasi lähtemään työhön.

Onko sinun iskuryhmässäsi tällaisia **rintamakarkureita**?⁵⁰

Etusivujen jopa ääri-isänmaallisten artikkelien sävy on todella pelotteleva ja syyllistävä. Näistä artikkeleista on välillä jopa haasteellista löytää artikkelin sanomaa. Etusivun artikkeleissa perehdytään, miten Iskujoukkojen toimintaan osallistuvien nuorten tulisi suhtautua muihin nuoriin, jotka eivät halua tai jaksa tehdä fyysisesti raskasta työtä. Tällaisia nuoria artikkeleissa verrataan rintamakarkureihin, jotka ovat artikkelin mukaan huonoa ainesta ja joille omat vaivat merkitsevät enemmän kuin uhrautuminen ja isänmaan palveleminen. Tällaiset rintamakarkurit saavat osakseen häpeän ja menettävät oikeuden kantaa järjestön kunniakasta käsinauhaa.⁵¹

Lehden toisella ja kolmannella sivulla isänmaallinen paatos rauhoittuu ja tyyli muuttuu enemmän opettavaiseksi. Toisella ja kolmannella sivulla esiintyvät artikkelit käsittelevät, minkälaisia töitä Iskujoukot olivat suorittaneet, miten maataloustöitä tehdään ja miten marjametsällä pitää käyttäytyä. Tyyllinen ero etusivun ja muiden artikkelien välillä on järisyttävä. Käytin edellisessä lainauksissa esimerkkinä lehden kolmannen numeron etusivun artikkelia ”Motti-Matit esikuviksemme”, jonka tyyli oli vahvasti isänmaallinen, mutta heti seuraavan sivun artikkelissa ”Nyt marjakin maasta” tyyli muuttuu hyvin käytännön läheiseksi ja opettavaiseksi. Artikkelissa neuvotaan:

Karpalo on poimintakelpoinen vasta myöhään syksyllä, joten se suureksi osaksi jää lumen alle ja voidaan poimia vasta keväällä.

Marjan poiminta ei saa olla sadeilman työtä, sillä kostea marja pilaantuu tavattoman helposti ja sitä paitsi se on vaikea perata.⁵²

Lehdessä on varsin paljon tytöille suunnattuja artikkeleita. Tämä voi omalta osaltaan johtua siitä, että enemmistö, ainakin Helsingissä, järjestön toimintaan osallistuneista oli tyttöjä. Lehden etusivussa käytetty retoriikka kotirintaman sotilaista ei välttämättä oletettu vetoavan tyttöihin yhtä paljon kuin kertomukset maatalon emännästä. Lisäksi syynä on mahdollisesti ollut se, että tyttöjä pyrittiin aktiivisesti houkuttelemaan järjestön toimintaan, sillä pojat olivat muualla sotilaallisissa tehtävissä.

⁵⁰ Lauri Vuolasvirta, ”Kestävyyttä!”, *Iskunuoriso*, 2/1941, 1.

⁵¹ Lauri Vuolasvirta, ”Kestävyyttä!”, *Iskunuoriso*, 2/1941, 1.

⁵² ”Nyt marjakin maasta!”, *Iskunuoriso*, 2/1941, 2.

Iskunuoriso -lehden lisäksi Iskujoukkojen johtajille painettiin Iskujoukkojen johtajien ohjelehtiä. Jo ensimmäisessä ohjelehdessä käsitellään, miten Iskujoukkojen ”propagandaa” tulisi omalla paikkakunnallaan levittää. Propagandan levittämisessä hyödynnettiin kolmea eri välinettä. Ensimmäisenä oli Iskujoukkojen käsivarsinauhat, joita tulisi käyttää jatkuvasti.⁵³ Iskujoukkojen käsivarsinauha oli sininen Suomen leijona valkoisella pohjalla.⁵⁴ Jokainen Iskujoukkojen toimintaan osallistunut talkoolainen sai käsivarsinauhan, joka oli tarkoitus kiinnittää vasempaan hihaan kyynärpään yläpuolelle.⁵⁵ Toiseksi tärkeäksi propagandan välineeksi mainitaan edellä esitelty *Iskunuoriso*-lehti, jota jaettiin ensisijaisesti Iskujoukkojen toimintaan osallistuville nuorille ja ylijääneet lehdet oli tarkoitus jakaa järjestön toiminnasta kiinnostuneille nuorille. Kolmas propagandan väline oli paikallinen lehdistö. Sanomalehtien avulla nuorille oli mahdollista esitellä paikkakunnan työvoimantarvetta ja kuvailla Iskujoukoissa nuorille annettuja työtehtäviä. Ohjelehdessä neuvotaan, että propagandan levittämisessä tuli ottaa huomioon seuraavat seikat:

1. Älä mainosta ministeriötä äläkä organisaatiotamme
2. Älä mainosta itseäsi
3. Kohdista kirjoituksesi nuoriin itseensä
4. Selosta mitä paikkakuntasi Iskuosasto on tehnyt ⁵⁶

Ohjelehdessä esitellään myös leikkejä ja juhlia, joita johtajat voivat ohjata työnteon lomassa lapsille ja nuorille. Ohjelehden mukainen juhlan ohjelmarunko sisälsi paljon isänmaallisia sekä oman paikkakunnan maakuntalauluja. Juhlan terveyhdyspuheessa Iskujoukkojen johtajaa kannustettiin ottamaan mallia *Iskunuoriso* -lehden artikkeleista, esittelemään oman osaston saavutuksia työtehtävien suorittamisessa sekä päättämään puheenvuoronsa marsalkka Mannerheimin Iskujoukoille esittämään tervehdykseen. Laulujen ja puheen jälkeen vuorossa olisi kysymyskilpailu, jonka kysymykset käsittelivät Iskujoukkoja, sotaa ja yleistietoa Suomesta. Juhlan päätteeksi ohjelehti suositteli

⁵³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 1 s.4, Ja:1, HKA.

⁵⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 3 s.20, Ja:1, HKA.

⁵⁵ Varjo 1979, 18.

⁵⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 2 s.21, Ja:1, HKA.

laulamaan muun muassa laulun ”Työ Suomen hyväks uhratkaamme”. Juhla päättyisi johtajan nuorille ohjaamaan yhteiseen ”Karjalanhuuto” kuorolausuntaan:

Vihuuuuu-! Itätuulta muistuttaen kaameasti. Idästä tuulee! -Kaameasti, hitaasti. Uhuuu! -Suden ulvontaa muistuttaen. Karjala kestää! -Varmasti. Vihuu-! Uusi vienompi tuuli. Karjala! -Vakuuttavasti.⁵⁷

Kaikki lapset ja nuoret eivät kuitenkaan omaksuneet Iskujoukkojen ihannetta uupumattomasta työnsankaruudesta. Helsingin osaston toimintakertomuksessa mainitaan, että järjestö oli kerran joutunut toimimaan kurinpidollisesti ja erottamaan erään tytön järjestöstä.⁵⁸ Tämä kyseinen tapaus löytyi Helsingin osaston kirjeenvaihdosta sekä talkoolaisen kortista, mutta lähdeaineistosta löytyi myös muita vastaavanlaisia erikoisia sattumuksia. Järjestöstä erotetun tytön tapauksesta kirjeenvaihdosta on säilynyt ainoastaan tytön työnantajan lähettämät kirjeet. Valitettavasti Iskujoukkojen lähettämiä kirjeitä työnantajalle ei ole säilynyt.

Tapaus lähti liikkeelle siitä, että työntilaaaja lähetti Helsingin osastolle kirjeen (18.7.1941), jossa hän pyysi Otalammelle Vihtiin tyttöä tai poikaa avuksi kaikenlaisiin pieniin tehtäviin maalaistaloon rahapalkkaa ja ylläpitoa vastaan. Kirjeen reunaan oli kirjoitettu töihin lähetyn tytön nimi.⁵⁹ Tytön kortista paljastui, että työ oli kestänyt noin kaksi kuukautta aikavälillä 22.7.-16.9.1941.⁶⁰ Seuraavasta kirjeestä (29.9.1941) selvisi, että apulaiseksi lähetetty tyttö oli työn suorittamisen jälkeen väittänyt osaston johdolle, ettei ollut saanut hänelle luvattua palkkaa ja todennut tekemänsä työn liian raskaaksi. Tytön työnantaja osoitti kirjeessään, miten tyttö oli valehdellut osastolle. Kirjeessä työnantaja totesi, että hänellä olisi todistajat ja todisteet, joilla hän pystyisi osoittamaan, että hän oli tosiaan maksanut tytölle palkkaa rahassa sekä vaatteissa yhteensä 500 markan arvosta. Tytön työtehtävinä mainitaan lehmien vieminen pellolle ja niiden lypsäminen, joita tyttö oli itse pyytänyt. Lisäksi tyttö oli käynyt kauppa- ja postiasioilla. Työtä oli kirjeen mukaan tehty 10 tuntia päivässä. Tämä voi vaikuttaa paljolta, mutta kirjeessä todettiin, että tämä oli täysin tyypillinen työpäivänmitta maataloustöissä.

⁵⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 2 s.14-15, Ja:1, HKA.

⁵⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomukset Da:1, s. 10, HKA.

⁵⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

⁶⁰ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Kirjeessä arvuuteltiin, ettei tyttö ehkä ollut tottunut raskaaseen työhön.⁶¹ Tytön kortista paljastuu, että tyttö erotettiin Iskujoukkojen Helsingin osastosta ”räikeän valehtelun vuoksi”.⁶²

Kuten aikaisemmin mainitsin, tämä ei kuitenkaan ollut ainut kyseenalainen tapaus osaston lyhyen toiminnan aikana. Seuraavassa tapauksessa Helsingin Iskujoukot saivat kirjeen (21.7.1941) työnantajalta, joka pyysi osastolta pappilaan töihin iskunuorta. Kirjeessä kerrotaan, että pappilassa tarvittiin apua muun muassa puutarhatöihin sekä marjojen keräämiseen. Työtehtäviä suorittamaan toivottiin 13–15-vuotiasta poikaa. Poika lähti Helsingistä 24.7.1941, mutta seuraavasta (27.7.1941) kirjeestä paljastui, että jo 26.-27.7.1941 välisenä yönä poika ”karkasi” pappilasta. Kirjeessä Helsingin osastolle ilmoitetaan, että:

Poika hävisi näköpiiristämme viime yön kuluessa tuntemattomalla tavalla. Ei hän mitään vahinkoa aiheuttanut, mutta olisimme vain toivoneet, että hän olisi ilmoittanut aikeistaan.⁶³

Helsingin osaston työtilauskirjoista puolestaan löytyi tapaus, jossa Sipooseen tilattiin poikia perunannostoon pariaksi päiväksi. Lokakuun alussa Sipooseen oli lähetetty töihin viisi poikaa, mutta jo heti seuraavana päivänä samalle tilalle jouduttiin lähettämään poikien sijaan viisi tyttöä:

Lähetettävä sijalle tyttöjä, sillä pojat eivät kelvanneet.⁶⁴

Samoin työtilauskirjoista selvisi, että heinäkuun lopussa eräs työnantaja halusi kaksi tyttöä puutarhatöihin Kirkkonummelle. Tytöt olivat lähteneet Helsingistä elokuun alussa, mutta tytöt palasivat takaisin Helsinkiin vajaan viikon kuluttua. Kirjassa mainittiin tyttöjen nopeaan takaisin paluun syyksi ”viihtymyksen” puute.⁶⁵

⁶¹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

⁶² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

⁶³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

⁶⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Työtilauskirjat Aa:2, HKA.

⁶⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Työtilauskirjat Aa:1, HKA.

3. Kotimaiset ja eurooppalaiset nuorisojärjestöt

3.1 Suomen nuorisojärjestöt sodan ja kotirintaman hyväksi

Asiat ovat menneet siihen suuntaan, että nykyhetken Euroopassa on vain kaksi itsenäistä valtakuntaa, joissa ei ole nuorison maanpuolustuskasvatusta lailla järjestetty. Ne ovat Ruotsi ja Suomi.⁶⁶

Kuten edellisessä lainauksessa todetaan, Suomessa ei ollut sotien aikana laissa määriteltyä tai valtiojohtoista nuorison maanpuolustuskasvatusta. Monissa muissa Euroopan maissa maanpuolustuskasvatus oli laissa määritelty sekä nuorille pakollista ja tiukasti valtion valvomaa. Valtiojohtoisen nuorten maanpuolustuskasvatuksen puuttumisesta huolimatta, Suomessa toimi jäsenmäärältään kaksi erittäin suurta lasten ja nuorten maanpuolustuskasvatukseen tähtäävää järjestöä; Suojeluskuntapojat ja Pikkulotat. Näiden kahden Suomen suurimman nuorisojärjestön varjossa pyrki toimimaan keskenään riitautuneet partiojärjestöt. Tässä luvussa esittelen Suomessa 1920–1940-luvuilla toimineita merkittäviä nuorisojärjestöjä. Vertailen, miten Iskujoukkojen Helsingin osaston toiminta erosi muista suomalaisista nuorisojärjestöistä sekä mitä näillä eri järjestöillä oli yhteistä.

Suojeluskuntapojat perustettiin jo Suomen itsenäistymisen alkuaikoina, jolloin suojeluskuntien joukkoihin perustettiin koulupojista koostunut yksikkö. Näreen mukaan koulupoikien yksikkö toimi eräänlaisena sodankäynnin harjoituskomppanian.⁶⁷ Alun perin Suojeluskuntapoikien toimintaan pääsi osallistumaan 13–16-vuotiaat pojat, mutta ikäraja laajennettiin 10–17-vuotiaisiin samalla, kun vuonna 1941 järjestön nimi vaihdettiin Sotilaspojiksi.⁶⁸ Suojeluskuntapoikien toimintaan sisältyi sotilaallista harjoittelua, kuten ammuntaa sekä käsikranaattien pituus- ja tarkkuusheittoa. Järjestön keskeisin tavoite oli liikunnan ja urheilun kautta edistää poikien taistelu- ja maanpuolustuskuntoa sekä kehittää poikien fyysistä kuntoa armeijapalvelukseen vaadittavalle tasolle.⁶⁹ Talvisodan alussa Suojeluskuntapoikien jäsenmäärä oli 30 000 ja jatkosodan alkaessa tämä oli noussut 70 000 jäseneen. Jatkosodan sytyttyä kesällä 1941

⁶⁶ Juuse Tamminen, ”Nuoriso aseissa Euroopan eri maissa”, Kasvatus ja koulu: kasvatustieteellinen aikakauskirja, nro 5/1941, s. 215.

⁶⁷ Näre 2018, 95.

⁶⁸ Näre 2018, 96 & 98.

⁶⁹ Näre 2018, 96.

Sotilaspoikien toiminta muuttui entistä enemmän maanpuolustukseen valmentavaksi. Järjestön toiminnan keskipiste siirtyi fyysisen kunnon kehittämisestä alkeissotilaskoulutukseksi, jossa keskiöön tulivat esimerkiksi asekoulutus, maastoharjoitukset, suunnistus, väestönsuojelu sekä paloharjoitukset.⁷⁰

Suomen suurin tyttöjen maanpuolustusjärjestö Pikkulotat perustettiin virallisesti vuonna 1931. Tätä ennen tyttöjen osallistuminen aikuisten Lotta-järjestön toimintaan oli ollut satunnaista ja hajanaista eri puolilla maata. Pikkulottien toimintaan pääsi osallistumaan 8–16-vuotiaat tytöt. Tytöt oli jaettu iän perusteella kahteen ikäluokkaan 8–13-vuotiaisiin ja 14–16-vuotiaisiin. Vanhemmat tytöt saivat mahdollisuuden 17-vuotiaina siirtyä Lotta-järjestöön. Pikkulottien toiminnan tarkoituksena oli tukea miesten ja poikien maanpuolustusta.⁷¹ Lisäksi järjestö kasvatti uusia jäseniä varsinaiseen lottatyöhön ja tavoitteena oli turvata Lotta-järjestön jatkuvuus.⁷²

Sodan myötä pikkulottien työtehtävät saivat uudenlaisia piirteitä. Vuonna 1941 Pikkulottiin kuului noin 28 300 tyttöä. Yhtenä merkittävänä työmuotona sotien aikana oli sotilaiden vaatteiden korjaaminen, lapasten, sukkien ja kypäräsuojusten kutominen sekä lasten vaatteiden kunnostaminen. Vanhemmat tytöt auttoivat myös lumipukujen ompelemisessa.⁷³ Pikkulotat huolehtivat aikuisille lotille kuuluneista työtehtävistä, kuten valvonnasta ilmasuojelukeskuksissa, avustavista työtehtävistä ensiapuasemilla, sotasairaaloissa, asevarikoilla ja kenttäpostissa.⁷⁴ Sotasairaaloissa tytöt työskentelivät esimerkiksi keittiöapulaisina ja auttoivat sairaaloiden tilojen järjestelyissä.⁷⁵ Pikkulotat osallistuivat valtakunnallisiin keräyksiin ja talkoisiin. Keräystoiminnassa Pikkulotat keskittyivät kuitenkin Lottien keräyksien tukemiseen ja auttamiseen. Pikkulotat keräsivät eri elintarvikkeita ja sotatarpeita pääasiallisesti aikuisten Lotta -järjestön aloitteesta, mutta Pikkulotat keräsivät oma-aloitteisesti kirjoja, lehtiä, leluja, vaatteita rajaseudun lapsille ja sotaorvoille sekä marjoja ja sieniä Lottien ruokaloihin. Pikkulotat myivät invalidi- ja asevelimerkkejä, arpoja sekä keräsivät radiokuuntelumaksuja.⁷⁶

⁷⁰ Näre 2018, 99.

⁷¹ Kirves 2018, 63–64.

⁷² Lukkarinen 1981, 268.

⁷³ Luukkonen, Kivitie & Mäkinen 1941, 245–247.

⁷⁴ Lukkarinen 1981, 273–274.

⁷⁵ Luukkonen, Kivitie & Mäkinen 1941, 246.

⁷⁶ Lukkarinen 1981, 273–274.

Iskujoukkojen, Suojeluskuntapoikien ja Pikkulottien järjestöjen perusrakenteissa on havaittavissa yhtäläisyyksiä ja poikkeavuuksia. Järjestöjen toiminta oli suunnattu saman ikäisille nuorille eli noin 10–17-vuotiaille. Pikkulotat olivat tästä poikkeus, sillä sen toimintaan mukaan pääsivät jo 8-vuotiaat tytöt. Suojeluskuntapoikien toiminta oli suunnattu pelkästään pojille ja Pikkulottiin sai osallistua vain tytöt. Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintaan saivat osallistua sekä tytöt ja pojat, vaikka talkoolaiset toisinaan työskentelivät omissa ryhmissään. Suojeluskuntapoikien tarkoituksena oli tarjota pojille alkeissotilaskoulutusta, josta pojat siirtyisivät suorittamaan asevelvollisuutta. Samalla periaatteella Pikkulottien tavoitteena oli kasvattaa tyttöjä aikuisten Lotta -järjestön jäseniksi. Iskujoukoilla ei ollut ”aikuisten järjestöä” tai Suojeluskuntapoikien mallin mukaista seuraavaa vaihetta eli sotilaspalvelusta, johon järjestön jäseniä olisi kasvatettu.

Samoin järjestöjen toiminnassa on havaittavissa samankaltaisuuksia ja merkittävä eroja. Suojeluskuntapoikien toiminta keskittyi ennen kaikkea poikien liikunnalliseen kasvatukseen ja väestönsuojelun harjoitteluun. Pikkulottien toimintaan sisältyi vaatteiden korjaamista, valtakunnallisia keräyksiä ja avustavia toimenpiteitä sotilassairaaloissa. Helsingissä Iskujoukot olivat vähäisissä tekemisissä sotilaiden kanssa tai tekivät hyvin vähän rintamaa tukevia töitä. Muutamat Helsingin osaston tytöistä työskentelivät Marian sairaalassa. Sairaalassa tyttöjen työtehtäviin kuului sotilaiden vaatteiden lajittelua. Helsingin osasto osallistui myös jonkin verran Ruotsista saapuvien lasten vastaanottoon, mutta tämän kaltainen toiminta jäi kuitenkin vähemmälle verrattuna maatalouden tai poiminnan työtehtäviin. Osaston talkoolaiset eivät harjoitelleet Suojeluskuntapoikien tapaan väestönsuojelua tai Pikkulottien mukaisesti toimineet kenttäpostissa, vaikka Iskujoukkojen tavoitteiksi luetellaan metsä- ja tulipalojen sammuttaminen. Helsingin osaston arkistosta ei löytynyt mainintaa tällaisesta toiminnasta. Iskujoukkojen toiminta Helsingissä oli täysin keskittynyt nuorten talkoolaisten työntekoon kotirintaman hyväksi ja nuoret osallistuivat pääasiassa erilaisten elintarvikkeiden keräyksiin tai maataloustöihin. Helsingin osaston työtehtävät muistuttivat jopa enemmän Pikkulottien toimintaa kuin Suojeluskuntapoikien. Tämä saattoi puolestaan johtua siitä, että Helsingin osaston talkoolaisista huomattava osa oli tyttöjä. Pikkulotat osallistuivat, Iskujoukkojen tapaan, muun muassa valtakunnallisiin talkookeräyksiin.

3.2 Eurooppalaiset nuorisojärjestöt maanpuolustuksen palveluksessa

Suomalaiset nuorisojärjestöt eivät olleet muun Euroopan mittakaavalla mitenkään poikkeuksellisia, vaan nuorisojärjestöjen perustaminen myös Suomeen 1920–1940-luvuilla oli osa yleiseurooppalaista ilmiötä. Tässä luvussa tarkastelen Saksaan, Unkariin, Italiaan ja Norjaan ennen toista maailmansotaa tai sen aikana perustettuja nuorisojärjestöjä. Valitsin Saksan, Italian ja Unkarin nuorisojärjestöt lähemmän tarkastelun kohteiksi, sillä näiden valtioiden nuorisojärjestöt olivat Euroopan suurimmat, järjestäytyneimmät ja vanhimmat. Näiden lisäksi valitsin Norjan nuorisojärjestön, sillä se oli edellä mainittujen valtioiden järjestöjä uudempi. Kyseisten maiden lisäksi valtiojohtoisia nuorisojärjestöjä perustettiin esimerkiksi Espanjaan, Portugaliin ja Romaniaan. Eurooppaan perustetut nuorisojärjestöt olivat hyvin samankaltaisia, mutta ne painottivat toiminnassaan eri asioita. Osa järjestöistä keskittyi täysin nuorten sotilaalliseen kasvatukseen, kun taas toiset painottivat oman kansallisen kulttuurin merkitystä. Vertailen, miten suomalaiset nuorisojärjestöt erosivat muista eurooppalaisista nuorisojärjestöistä sekä minkälaisia samankaltaisuuksia järjestöillä oli.

Sen (Hitler Jugendin) tehtävänä on yksinomaan koko Saksan nuorison reipastuttaminen ja se merkitsee nuorisoon kohdistuvan maailmankatsomuksellisen, poliittisen kasvatustyön toteuttamista.⁷⁷

Euroopan suurin nuorisojärjestöorganisaatio toimi Saksassa. Saksalaisten nuorisojärjestöjen tehtävänä oli kasvattaa saksalaisia nuoria kansallissosialistisen ideologian ihanteiden mukaisesti. Saksassa lasten ja nuorten oli pakko osallistua valtiojohtoisten nuorisojärjestöjen toimintaan. Saksan valtava nuorisojärjestöorganisaatio jakautui neljään eri järjestöön, joista merkittävin oli 14–18-vuotiaiden poikien Hitler-Jugend. Saksalaiset 14–18-vuotiaat tytöt puolestaan osallistuivat Bund Deutscher Mädel (BDM) -järjestön toimintaan. Näiden kahden lisäksi Saksassa toimi nuorempien 10–14-vuotiaiden poikien Deutsche Jungvolk -järjestö sekä 10–14-vuotiaiden tyttöjen Jungmädchen -järjestö.⁷⁸

⁷⁷ Erna Pranz, ”Saksan Nuorison Kasvatus: Hitler-jugendin toiminta ja päämäärät”, Suomi-Saksa, nro 37-38 3/1942, 11.

⁷⁸ Juuse Tamminen, ”Nuoriso aseissa Euroopan eri maissa”, Kasvatus ja koulu: kasvatustieteellinen aikakauskirja, nro 5/1941, 222.

Saksassa Hitler-Jugendin nuorille perustettiin jo ennen sotaa vuonna 1934 maataloustyöpalvelu, jonka työtehtävät kohdistuivat etenkin Saksan itäisille alueille, kuten Pommeriin ja Sleesiaan. Nuorten työtehtäviin kuuluivat avustavat toimet maatiloilla ja pelloilla, kuten puiden hakkuu ja lehmien lypsäminen. Katerin mukaan työpalvelulla oli työn teon lisäksi toinen pääasiallinen merkitys. Työpalvelun kautta itäisten alueiden asukkaita ja Hitler-Jugend nuoria valmisteltiin tulevaan sotaan ja Puolan miehitykseen. Työpalvelun tarkoituksena oli opettaa nuorille raja-alueiden tuntemusta, jotta sodan syttyessä nuoret tuntisivat itäiset alueet sekä miten näitä alueita voi hyödyntää. Vielä vuonna 1940 Saksan itäisissä osissa toteutettu Hitler-Jugend työpalvelu oli nuorille vapaaehtoinen, mutta siitä huolimatta jopa kymmeniä tuhansia nuoria muutti raja-alueille. He eivät ainoastaan työskennelleet alueen maatiloilla, metsissä ja pelloilla, vaan opettivat saksaa raja-alueiden etnisille saksalaisille, jotka puhuivat kieltä heikosti tai murteella. Vuoteen 1942 mennessä työpalvelu Saksan itäisissä osissa muuttui Hitler-Jugendin jäsenille pakolliseksi ja nuoret lähetettiin itään töihin tyypillisesti kuudeksi viikoksi kesällä tai syksyllä.⁷⁹

Kotirintamalla Hitler-Jugend nuoret liikkuvat kaupungeissa ovelta ovelle keräämässä arvokkaita raaka-aineita, kuten paperia ja metalliromua kierrätykseen, jotka olivat välttämättömiä sotatalouden kannalta. Järjestön jäsenet osallistuivat sienien ja yrttien keräämiseen, joita käytettiin lääketieteellisiin tarkoituksiin. Hitler-Jugend nuorten vastuulla oli avustaa kaupungeissa ja maaseudulla erilaisissa toimipisteissä, kuten raitiovaunujen konduktööreinä, kahvin korvikkeen annostelijoina rautatieasemilla tai kirjeiden kantajina. Kater esittää, että Hitler-Jugendin jäsenet auttoivat rakentamaan kaupunkien kaduille sekä rintamille suojavalleja. Nuoria kutsuttiin avustamaan jopa hätätilanteissa tai sodan aiheuttamissa katastrofeissa, kuten tulvien torjunnassa. Hitler-Jugend nuorten toimintaan kuuluivat myös ilmatorjunta ja tulipalojen sammuttaminen.⁸⁰

Euroopan ensimmäisiä koko nuorison kattavaan fyysiseen koulutukseen tähtäävää järjestöä ei kuitenkaan perustettu Saksassa, vaan Unkarissa jo vuonna 1921. Tällöin perustettu Leventeszervezetek (Levente) -järjestön tarkoituksena oli valmistaa 12–21-vuotiaita unkarilaisia poikia asevelvollisuuteen ja kouluttaa heitä kansallisten tavoitteiden mukaisesti. Unkarin maanpuolustuslakia täydennettiin vuonna 1939, jolloin

⁷⁹ Kater 2004, 34.

⁸⁰ Kater 2004, 35–36.

Levente – järjestö muuntui täysin maapuolustusjärjestöksi. Samalla järjestön sotilaallinen ja maanpuolustuskoulutus muuttui pakolliseksi kaikille yli 12-vuotiaille pojille aina asepalvelusikään saakka. Leventen maanpuolustuskoulutus koostui vuosittaisista 10 kuukauden mittaisista kursseista, joissa harjoituksia järjestettiin neljänä tuntina viikossa.⁸¹ Levente pojat harjoittelivat esimerkiksi ilmatorjuntaa ja tulipalojen sammuttamista. Kaupungeissa nuoret osallistuivat väestönsuojelutehtäviin. Unkarin Levente -järjestö erosi Saksan ja Italian nuorisojärjestöistä siten, että Levente ei ollut avoimesti fasistinen tai kansallissosialistinen, eikä se suoraan palvellet tietyn puolueen etuja. Lisäksi Unkarissa Levente -järjestö oli alun perin tarkoitettu vain pojille, toisin kuin Saksassa ja Italiassa. Ensimmäinen 14–19-vuotiaiden tyttöjen vapaaehtoinen Levente -järjestö perustettiin vasta vuonna 1942. Jo heti seuraavana vuonna 1943 tyttöjen Levente toiminnasta haluttiin tehdä pakollista, mutta tyttöjen sotilaalliseen koulutukseen suhtauduttiin Unkarissa epäluuloisesti. Saksan miehityksen jälkeen vuonna 1944 myös tyttöjen Levente toiminta muuttui hetkellisesti pakolliseksi.⁸²

Italiaan perustettiin ensimmäinen fasistinen nuorisojärjestö Opera Nazionale Balilla vuonna 1926. Opera Nazionale Balillan tarkoituksena oli tarjota nuorille fyysistä, henkistä, kulttuurista, sotilaallista sekä ammatillista kasvatusta, mutta lisäksi uskonnollista opetusta aina 8-vuotiaista 18-vuotiaisiin saakka. Ponzion mukaan Opera Nazionale Balillan tehtävänä oli suojella nuoria haitallisilta poliittisilta ideologioilta ja sen vastuulla oli perehdyttää nuoret suorittamaan omia velvollisuuksiaan Italian suuruuden turvaamiseksi. Opera Nazionale Balillan perustamisen yhteydessä Italian muut nuorisojärjestöt kiellettiin ja lakkautettiin. Järjestön alkeissotilaskasvatukseen sisältyi luentoja, marsseja, ensiapukoulutusta ja sotaharjoituksia. Sotaharjoituksissa nuoret vierailivat asetehtaissa, kasarmeissa ja taistelukentillä.⁸³ Vuonna 1937 järjestön nimeksi vaihdettiin Gioventu Italiana del Littorio (G.I.L.), jolloin se liitettiin suoraan Italian fasistisen puolueen alaiseksi. Nimenvaihdoksen myötä järjestön toiminnan painopiste siirtyi vielä aikaisempaa enemmän sotilaskasvatusta korostavaksi. Uudistuneen järjestön tavoitteena oli kasvattaa jäsenmäärää ja muokata Opera Nazionale Balillan seremonioista

⁸¹ Számvéber 2013, 77.

⁸² Horváth 2012, 148–149.

⁸³ Ponzio 2015, 35–36.

sekä rituaaleista vielä näyttävämpiä. Lisäksi järjestön uusiksi tavoitteiksi asetettiin taistelu katolista kirkkoa vastaan ja nuorten perehdyttäminen rotulakeihin.⁸⁴

Norjaan perustettiin Norjan fasistisen puolueen aloitteesta vuonna 1942 nuorisojärjestö Nasjonal Samlings Ungdomsfylking, jonka toimintaan kaikkien 10–18-vuotiaiden norjalaisten tyttöjen ja poikien oli velvollisuus osallistua, mutta ei pakko. Tyttöillä ja pojilla oli järjestössä erilliset omat osastonsa. Nuorisojärjestön tarkoituksena oli ottaa mallia Saksan Hitler-Jugendista. Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (N.S.U.F) toimintaan osallistumisesta yritettiin tehdä Norjassa Sørensenin mukaan pakollista, mutta tämä kaatui varsinkin vanhempien ja opettajien ankaraan vastustukseen.⁸⁵ Järjestön toimintaan kuului kahdeksan kuukautta kestänyt työpalvelukausi. Talvella keskeisin tavoite oli opettaa nuoria arvostamaan ”germaanisuuttaan”. Järjestön toimintaan kuului myös laulujen opettelua, paikallistuntemusta sekä järjestön suuntaviivojen ja päämäärien opiskelua. Järjestöllä oli vahva liikuntakasvatuksellinen tavoite, johon sisältyi urheilukoe, retkiä ja marssia.⁸⁶

Suomalaisten sekä eurooppalaisten nuorisojärjestöjen peruseriaa-otteissa ja toiminnassa on havaittavissa muutamia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Keskeisin ero liittyy järjestöihin osallistumiseen. Saksassa, Italiassa ja lopulta myös Unkarissa maanpuolustusjärjestöihin oli koko nuoren ikäluokan pakko osallistua. Virallisten nuorisojärjestöjen perustamisen jälkeen muiden järjestöjen toiminta kiellettiin ja lakkautettiin, kuten Saksassa ja Italiassa. Monien eurooppalaisten nuorisojärjestöjen tarkoituksena oli palvella tietyn puolueen tai aatteen etuja, minkä seurauksena ne olivat tiukan valtiojohtoisia. Suomessa Sotilaspoikien, Pikkulottien, partion ja Iskujoukkojen toimintaan osallistuminen oli nuorille täysin vapaaehtoista. Suomessa nuorisojärjestöjä ei kielletty tai lakkautettu, vaan nuoret saattoivat valita useammasta eri järjestöstä itselleen sopivan. Suomalaiset järjestöt eivät myöskään palvelleet minkään yksittäisen puoleen etuja, vaikka niiden toimintaan liittyi vahva kansallismielinen sanoma. Myös Suomessa tyttöillä ja pojilla oli Euroopan nuorisojärjestöjen tapaan omat järjestönsä. Partio jakautui Sotilaspoikien ja Pikkulottien tapaan tyttöjen sekä poikien järjestöihin.

⁸⁴ Ponzio 2015, 152.

⁸⁵ Sørensen 2015, 22-24.

⁸⁶ Lauri Vuolasvirta, ”Norjan nuorisojärjestö”, Partiojohtaja 1942, nro 8-9, s.94.

Tästä poikkeuksena oli Iskujoukot, jonka Helsingin osastossa tytöt ja pojat toisinaan työskentelivät yhdessä.

Pohjimmiltaan eurooppalaiset nuorisjärjestöt olivat nuorten maanpuolustuskasvatukseen tähtääviä järjestöjä, jotka valmistivat jäseniään varsinaiseen armeijapalvelukseen. Järjestöjen toiminnan ytimessä oli väestönsuojelu, aseharjoitukset sekä valtiollisen ideologian levittäminen. Sotilaspojat ja Pikkulotat olivat molemmat nuorten maanpuolustusjärjestöjä, joiden toiminta oli samakaltaista kuin eurooppalaisten järjestöjen. Iskujoukkojen Helsingin osasto erottuu toiminnassaan edellä mainituista suomalaisista ja eurooppalaista nuorisjärjestöistä siten, että se ei ollut maanpuolustusjärjestö vaan nuorten työjärjestö. Toisaalta sodan myötä eurooppalaiset ja suomalaiset nuorten maanpuolustusjärjestöt ottivat toimintaansa mukaan työjärjestön piirteitä. Saksassa Hitler Jugend osallistui Helsingin Iskujoukkojen tapaan kotirintaman tukemiseen esimerkiksi maataloustöihin sekä erilaisten kasvien, kuten sienin ja yrttien, keräykseen.

4. Iskujoukot sotaan mukautuvassa Helsingissä

4.1 Korvikkeiden raaka-aineita kotiin ja tehtaisiin

Suomessa perustettiin syksyllä 1939 kansanhuoltoministeriö, jonka vastuulla oli turvata kansan toimeentulo poikkeusoloissa säätelemällä talouselämää ja työvoiman käyttöä. Jaatinen esittää, että vastaperustetun kansanhuoltoministeriön ensimmäisenä tehtävänä oli selvittää koko maan elintarvikevarastojen tila. Kansanhuoltoministeriön elintarvikevarastoja koskeneessa selvityksessä paljastui, että Suomen elintarvikevarastot olivat tyhjillään. Selvityksessä havaittiin, että elintarvikevarastot olisivat kulutettu loppuun puolessa vuodessa. Varastot riittäisivät enimmillään seuraavaan kevääseen 1940. Vuoden 1939 sato oli jo kerätty, eikä apua ollut tulossa myöskään ulkomaankaupasta, sillä muu Eurooppa oli jo sodan partaalla.⁸⁷ Tässä luvussa perehdyn elintarvikepulasta seuranneeseen säännöstelyyn ja sen käytännön toteutukseen Helsingissä. Tarkastelen, miten Iskujoukkojen Helsingin osasto osallistui elintarvikkeiden sekä korvikkeiden raaka-aineiden keräämiseen. Lopuksi selvitän, millä keinoin Helsingin osasto pyrki avustamaan talkoolaisiaan vallitsevassa hankalassa elintarviketilanteessa.

Kansanhuoltoministeriö joutui tiukan kysymyksen eteen, miten taata elintarvikkeiden riittävyys kaikille kansalaisille. Elintarvikkeiden rajallisen saatavuuden vuoksi kansanhuoltoministeriö päätti rajoittaa kansalaisten elintarvikkeiden kulutusta. Ennen talvisodan syttymistä kansanhuoltoministeriö asetti säännöstelyn alaisiksi kolme merkittävää tuontituotetta kahvin, sokerin ja bensiinin, joista sokeri oli ensimmäinen säännöstelyn alaisuuteen asetettu tuote.⁸⁸ Jaatinen mainitsee, että talvisodan päätyttyä ja Karjalan kannaksen menetyksen myötä Suomi menetti yli 10 % peltopinta-alastaan, mikä puolestaan johti välittömästi viljan säännöstelyyn.

Välirauhan aikana peruselintarvikkeiden säännöstely jatkui ja uusia tuotteita asetettiin säännöstelyn alaisiksi.⁸⁹ Suomessa säännöstely toteutettiin ostokorttien kautta. Jaatinen kuvailee, että kaikille suomalaisille oli laskettu omat päivittäiset, viikoittaiset ja kuukausittaiset kulutusrajat. Ostokorteilla saatavilla annoksilla suomalaiset pysyivät työkykyisinä, mutta nälkäisinä.⁹⁰ Pukkila tukee omassa teoksessaan Jaatisen näkemystä

⁸⁷ Pukkila 2008, 29.

⁸⁸ Jaatinen 2018, 115.

⁸⁹ Jaatinen 2018, 116.

⁹⁰ Jaatinen 2018, 117.

ostokorteilla hankittujen annosten riittämättömyydestä. Pukkilan mukaan ostokorttien tarjoamien annosten piti teoriassa täyttää ihmisten ravinnontarve, mutta käytännössä ostokorteilla hankitut elintarvikkeet kattoivat vain noin 2/3 koko ravinnontarpeesta. Pahin pula elintarvikkeista vallitsi marraskuun 1941 ja kevään 1942 välisenä aikana. Tällöin varastoja ei ollut ja ostokorteilla saatavat annokset olivat hyvin pienet.⁹¹

Helsingin kunnallishallinnon kertomuksessa vuodelta 1941 esitellään, millä perusteella ostokortit helsinkiläisille jaettiin. Helsinkiläiset jaettiin ryhmiin iän, sukupuolen, ammatin ja raskaana olevien naisten perusteella. Ammatit jaoteltiin lisäksi niiden fyysisen vaativuuden mukaan.⁹² Helsingissä perustettiin kansanhuoltotoimisto, joka oli vastuussa ostokorttien jakamisesta, elintarvikkeiden ostamiseen oikeuttavien ostolupien myöntämisestä sekä elintarvikkeiden jakelusta kaupunkilaisille. Kansanhuoltotoimiston tehtävänä oli selvittää elintarvikkeiden ostolupien, ostokorttien tai muiden oikeuksien myöntämistä koskevat anomukset.⁹³

Yleisimmät ostokortit koskivat viljanhankintaa. A-ostokortin sai vuonna 1934 ja sen jälkeen syntyneet lapset. B-kortin puolestaan saivat henkistä tai kevyttä työtä tekevät henkilöt. C-ostokortin saivat raskaanpuoleista työtä tekevät miehet ja satunnaisesti raskasta työtä tekevät naiset. Lisäksi C-ostokorttiin olivat oikeutettuja vuosina 1926–1929 syntyneet lapset. D-kortin saivat erittäin raskasta työtä tekevät naiset ja raskasta työtä tekevät miehet. E-ostokortin saivat ainoastaan erittäin raskasta työtä tekevät miehet.⁹⁴ Mielenkiintoisesti kunnallishallinnon kertomuksessa ei mainita, minkälaisia ostokortteja jaettiin vuosina 1930–1933 syntyneille lapsille. A-ostokortti myönnettiin pienille alle 7-vuotiaille lapsille ja C-kortti myönnettiin yli 12-vuotiaille nuorille. Mahdollisesti 7–12-vuotiaiden lasten oletettiin osallistuvan jo kevyen työn tekoon ja heille myönnettiin B-ostokortti.

Elintarvikepulan jatkuvasti syventyessä Suomessa jouduttiin kehittämään luovia ratkaisuja ravinnon hankkimiseksi ja loppuneiden elintarvikkeiden korvaamiseksi.

⁹¹ Pukkila 2008, 29.

⁹² Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1941, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 209*.

⁹³ Helsingin kaupunginhallituksen mietinnöt 1941, nro 3 Kaupunginhallituksen ehdotukset Helsingin kaupungin

kansanhuollon ohjesäännöksi ja kansanhuoltotoimiston johtosäännöksi liite 1, Helsingin kaupunki, 9.

⁹⁴ Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1941, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 209*.

Raaka-aineita ryhdyttiin kierrättämään ja kotimaasta saatavia materiaaleja yritettiin hyödyntää kaikin mahdollisin keinoin. Kerääminen aloitettiin romumetallista ja lopulta kerääjille kelpasi kaikki mahdollinen silmälaseista, kirjoista ja aina marjoihin saakka. Elintarvikkeiden ja muiden yleishyödyllisten tuotteiden loppumisen vuoksi monet kotimaiset yritykset tarvitsivat ulkopuolista apua elintarvikkeiden sekä korvikkeiden valmistamiseen tarvittavien raaka-aineiden keräämiseen.⁹⁵

Iskujoukkojen Helsingin osaston talkoolaisten suorittamat työtehtävät liittyivät ennen kaikkea elintarvikkeiden korvikkeiden raaka-aineiden keräämiseen luonnosta tai maatalouden tukemiseen. Helsingin osaston talkoolaiset työskentelivät paljon maaseudulla maataloustöissä, jossa heidän työtehtäviinsä kuului kesällä heinätöitä ja syksyllä perunannostoa.⁹⁶ Helsingin osaston toimintakertomuksessa todetaan, että noin 625 osaston talkoolaista osallistui maataloustöihin. Helsingin kantakaupungissa osaston työtehtävien suoritti noin 450 talkoolaista, joista monet osallistuivat elintarvikkeiden, kuten marjojen ja kasvien lehtien keräämiseen.⁹⁷ Muita sodan kannalta tärkeitä tuotteita, kuten sanomalehtiä, kirjoja tai paperia Helsingin osaston talkoolaiset eivät kuitenkaan aineistojen perusteella keränneet. Osaston talkoolaisten kortistosta selvisi, että lapset ja nuoret eivät myöskään koonneet ollenkaan sodan kannalta elintärkeää metallia.⁹⁸

Helsingin osaston työtilauskirjoista paljastui, että muutamat huomattavat suomalaiset elintarvikeyritykset, kuten Osuuskunta Elanto ja Paulig tilasivat osastolta nuoria töihin. Elannolle perunannostotöihin lähti esimerkiksi syyskuussa 1941 yhteensä 18 suomen- ja ruotsinkielistä tyttöä, jotka olivat iältään 12–16-vuotiaita.⁹⁹ Perunasta valmistettiin muun muassa korvikevoita ja tekovoita, jossa molemmissa oli hyvin vähän oikeaa voita ja reilusti perunajauhoja tai perunasosetta. Liha korvattiin sotien aikana esimerkiksi sienillä.¹⁰⁰ Vuonna 1943 kahvivarastot loppuivat kokonaan. Lopulta valmistettiin vastikekahvia, jossa ei ollut lainkaan kahvia.¹⁰¹ Helsingin osaston toimintakertomuksessa

⁹⁵ Pukkila 2008, 149.

⁹⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortistot Ba, HKA.

⁹⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomukset Da:1, s.4, HKA.

⁹⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortistot Ba, HKA.

⁹⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Työtilauskirjat Aa:1 & Aa:2, HKA.

¹⁰⁰ Marttaliiton kirjasia nro 22: pula-ajan ruokaohjeita, Saimi Latonen näköispainos 1997, s.42.

¹⁰¹ Jaatinen 2018, 116.

kuvaillaan, että osaston poimimista lehmuksenkukista, voikukanjuurista ja vadelmanlehdistä valmistettiin muun muassa teetä ja kahvia.¹⁰²

Voikukanjuuret ovat erinomaisen hyvä kahvinkorviketta, sanovat ne, jotka ovat sitä kokeilleet. Juuria saattaa ahkera keräilijä koota kymmenenkin kiloa päivässä...Juuria voi myös koota kotitalouteen.¹⁰³

Vadelmanlehtiä teenkorvikkeeksi voi kerätä koko syyskuun ajan... Samaan tarkoitukseen voi myös kerätä mustan viinimarjan, metsämansikan, puolukan, mustikan ja horsman lehtiä... Näitäkin korvikelehtiä voi luonnollisesti kerätä omaan talouteen.¹⁰⁴

Edellä olevista Helsingin Iskujoukkojen johtajien ohjelehtien lainauksista selviää, että Helsingin osaston tavoitteena oli saada elintarvikkeita suoraan talkoolaisten kotitalouksille. Osaston johtajien tehtävänä oli jopa kannustaa nuoria keräämään elintarvikkeita myös omaan käyttöön. Helsingin osaston vastaanottamassa kirjeessä eräs tyttö mainitsee maaseudun hieman paremman elintarviketilanteen sekä miten tämä on tarjonnut hänelle tilaisuuden kerätä elintarvikkeita kotiin vietäväksi. Tytön virallinen työtehtävä oli hoitaa työnantajaperheen poikaa, mutta tyttö mieluummin kuvaili tilalla kasvavia marjoja ja omenia. Tyttö mainitsi kirjeessään (12.9.1941):

Olen saanut poimia kotiin aika paljon puutarhamarjoja ja omenia ja kaikkia kasviksia saa täältä vaikka kuinka. Nyt tulee paljon sieniä ja puolukoita, niin, että kyllähän täällä mielellään oleskelee, mutta varsinainen työni on kovin vaikeaa.

Mutta olenhan sentään jotain saanut kerättyä, esim.: vadelmanlehtiä ja voikukan juuria sekä marjoja.¹⁰⁵

Helsingin osaston ruotsinkielisten talkoolaisten kortistosta löytyi omaksi nipuksi kerättyjä nuorten kortteja, joihin oli merkitty huomio ”för eget behov” eli omaan käyttöön. Nämä lapset olivat pääasiassa keränneet marjoja tai vadelman lehtiä omille kotitalouksilleen. Näitä kortteja en ole laskenut mukaan seuraavassa luvussa käsiteltäviin

¹⁰² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941–1941), Toimintakertomukset Da:1, s.5, HKA

¹⁰³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 3 s.22, Ja:1, HKA.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

taulukoihin. Muutamiin ruotsinkielisten talkoolaisten korttinippuihin oli lisätty myös huomio ”Inskriver i stött truppe. Arbete för sig själv och är icke disponibel” eli ilmoittautuivat Iskujoukkoihin ja työskentelevät itsekseen, eivätkä ole käytettävissä. Helsingin osaston jäseniksi hyväksyttiin myös nuoria, joista tiedettiin, etteivät he työskentele osaston tai työntilaaajan tarjoamissa työtehtävissä.¹⁰⁶

Helsingin osaston talkoolaisten kirjoittamia kirjeitä osaston henkilöstölle on säilynyt muutama ja näistä kirjeistä on mahdollista havaita säännöstelyn vaikutukset. Eräs poika kertoi kirjeessään (26.8.1941) osastolle, että hän oli päätenyt maataloustöihin ja hänen tehtävänään oli ollut muun muassa viljan puinti. Kirjeessään poika kehuu hänelle tarjottua ruokaa seuraavasti:

Täällä on minulla ollut erittäin hyvä ruoka. Ja ruokahalua ei ole myöskään puuttunut! Tänään söimme aamiaiseksi stroganoffin pihviä. Sitä ei taideta syödä monessakaan kodissa siellä Helsingissä.¹⁰⁷

Kuten edellisistä kirjeistä oli mahdollista havaita, kaupunkien asukkaat olivat sodan aikana heikommassa asemassa kuin maaseudun asukkaat. Tähän yhtenä syynä Jaatinen esittää kaupunkilaisten riippuvuuden myymälöistä hankittavista elintarvikkeista, kun taas maaseudun asukkailla oli mahdollisuus tuottaa osa tarvitsemistaan elintarvikkeista itse. Vaikka tuotteet oli asetettu kortille, se ei kaupungeissa tarkoittanut sitä, että niitä olisi välttämättä saanut kaupoista. Varsinkin kaupungeissa liha oli sodan aikana suurta luksusta. Myös Helsingissä kaupungin puistoja käännettiin perunapelloiksi ja asuinalueiden laitamille perustettiin viljelypalstoja.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

¹⁰⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

¹⁰⁸ Jaatinen 2018, 121.

4.2 Helsingin Iskunuoret osana työrintamaa

Jatkuneen sodan aiheuttama, yhä kiristynyt työvoiman puute pakotti valtion työvoimaviranomaisia heti uuden sodan puhjettua ryhtymään toimenpiteisiin nuorison tehokkaaseen sijoittamiseen tuotantoprosessiin. Tässä mielessä perustettiin jo vuonna 1941 Suomen nuorison iskujoukot -niminen työliike...¹⁰⁹

Tässä luvussa perehdyn Suomessa jatkosodan aikana vallinneeseen työvoimapulaan ja sen helpottamiseksi kehitettyyn työvelvollisuuteen. Suomen Nuorison Iskujoukot muodostettiin työvelvollisuuslakia soveltaen. Luvussa käsittelem työvelvollisuuden periaatteita ja miten niitä sovellettiin Helsingin osaston toimintaan. Lisäksi tarkastelen, minkälaisia työtehtäviä osasto kesän 1941 aikana järjesti jäsenilleen.

Erityisesti maaseudulla lapset oppivat jo pienenä työn teon yhdessä vanhempiansa kanssa. Näre ja Kirves pohtivat artikkelissaan, kuinka varsinkin maaseudulla lapset olivat jo ennen sotaa osallistuneet työntekoon. Lapset avustivat maanviljelyksen lisäksi esimerkiksi eläinten hoidossa, polttopuun keräyksessä ja veden kannossa. Kaupungeissa sota-aikana aiempaa useammat lapset joutuivat osallistumaan perheen ruoan etsimiseen ja hankintaan omien kykyjensä mukaisesti.¹¹⁰ Pukkila mukaan kukaan ei kyseenalaistanut nuorten kykyä tehdä töitä, koskaan ei ajateltu, että nuoret eivät osaisi tai pystyisi työn tekoon. Työvoiman puutteessa nuoret joutuivat pakosta hoitamaan myös töitä, jotka olivat heille liian raskaita.¹¹¹

Talkootyöstä muodostui olennainen välirauhan ajan jälleenrakennustyön muoto, jonka avulla ylläpidettiin uskoa parempiin aikoihin ja yhteistyön voimaan. Valtion tukemalla talkootyöllä jokainen kansalainen velvoitettiin osallistumaan yhteisiin ponnistuksiin. Sodanaikaisen nuorten talkootoiminnan yleisenä tavoitteena oli vahvistaa nuorten moraalialia ja työn arvostusta. Lisäksi tarkoituksena oli opettaa lähimmäisenrakkautta sekä säästäväisyyden hyvettä. Keväällä 1941 lapsia ja nuoria houkuteltiin mukaan erilaisiin

¹⁰⁹ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoimikunnan Pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkootoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942 s.1, HKA.

¹¹⁰ Näre & Kirves 2018, 255.

¹¹¹ Pukkila 2008, 129.

talkootyöjärjestöihin. Jatkosodan sytyttyä kesällä 1941 talkoiden ja työvoiman jatkuva tarve kävi ilmeiseksi.¹¹²

Työvoiman puutetta ryhdyttiin ratkaisemaan työvelvollisuuden avulla ja jokainen täysi-ikäinen siviili oli jatkosodan aikana työvelvollinen. Jaatinen määrittelee työvelvollisuuden merkinneen sitä, että tarjottu työ oli otettava vastaan. Päivätöissä käyvät kaupunkilaiset suorittivat maaseudulla erilaisia talkootöitä isänmaallisuuden ja omien kykyjensä mukaan.¹¹³ Pukkila esittää, että yleinen työvelvollisuus säädettiin jo hieman ennen talvisodan alkua syksyllä 1939 ja alun perin työvelvollisuus koski kaikkia terveitä 18–55-vuotiaita kansalaisia.

Vuonna 1942 työvelvollisuutta jouduttiin kuitenkin laajentamaan koskemaan rajoitetusti myös 15–17-vuotiaita nuoria sekä 56–65-vuotiaita. Aluksi työvelvollisuus koski vain aloja, jotka palvelivat maanpuolustuksen tarpeita. Kun työvelvollisuutta laajennettiin, sen piiriin otettiin myös maatalouden ja teollisuuden töitä. Työn sai joko ilmoittautumalla itse tiettyyn työhön tai työpaikan määräsi viranomainen. Työvelvolliset työskentelivät monenlaisissa tehtävissä teollisuus-, maatalous-, rakennus- ja metsätöissä. He nostivat suoturvetta, hakkasivat halkoja ja polttivat hiiltä autoja varten. Naisia työskenteli muun muassa auton- ja raitiovaunukuljettajina sekä postinkantajina. Työvelvollisuusaika oli aina vähintään kaksi viikkoa. Työpaikka saattoi olla kotipaikkakunnan ulkopuolella, eikä työvelvoitettu voinut valita työnsä laatua.¹¹⁴

Helsingin osaston työtehtävät suoritettiin työvelvollisuuslakia mukaillen. Töitä tehtiin paljon Helsingissä, mutta Helsingin osaston talkoolaiset työskentelivät myös Helsingin ulkopuolella, kuten Espoossa ja Helsingin maalaiskunnassa. Talkoolaisten suorittamat työtehtävät olivat joko yritysten, kuntien työtilauksia tai osaston antamia työmääräyksiä. Työtilauksia tuli myös yksityishenkilöiltä. Helsingin osasto sai lisäksi työtilauksia puolustusvoimilta. Eräässä puolustusvoimien työtilauksessa pyydettiin osastolta 150–200 poikaa lastaustöihin, mutta pian tilauksen jälkeen osasto sai tiedon, että tähän työtehtävään työvoima otettiin talkoolaisten sijaan vangeista.¹¹⁵ Työtilauksien kautta nuoret työskentelivät usein esimerkiksi maataloustöissä, läheteinä, varasto- tai

¹¹² Pukkila 2008, 149.

¹¹³ Jaatinen 2018, 140.

¹¹⁴ Pukkila 2008, 127–128.

¹¹⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Työtilauskirjat Aa:1 & Aa:2, HKA.

kotiapulaisina. Aikuisten suorittamasta yleisestä työvelvollisuudesta poiketen Helsingin osaston talkoolaiset saivat toivoa työtehtäviä, mutta toiveita ei välttämättä toteutettu.

Yleensä osaston talkoolaiset tekivät töitä, työvelvollisuuden periaatteita noudattaen yhtenäisen ajanjakson, esimerkiksi neljän päivän tai kahden viikon ajan.¹¹⁶ Helsingin kunnallisasetuskokoelmassa vuodelta 1941 mainitaan, että työvelvollisuuslain mukaisesti Helsingin osaston talkoolaisten työnantajan velvollisuutena oli kuljettaa nuoret työpaikoille.¹¹⁷ Helsingin kaupunginhallitus päätti korvata osaston talkoolaisten raitiovaunuilla tehtävät matkat järjestön omille työmaille, kun työmaat sijaitsisivat kaupungin laitaosissa tai lähiympäristössä.¹¹⁸ Iskujoukkojen toimintakertomuksessa mainitaan, että Iskujoukkojen jäsenet saivat bussilipuista 50 % alennuksen ja seuruelippuoikeuden rautatiellä.¹¹⁹

Työnantajan velvollisuuksiin kuului tarjota nuorille majoitus sekä riittävä muonitus. Lopuksi suoritetuista työtehtävistä tuli maksaa nuorille palkkio. Helsingin osaston johdolle sen sijaan ei maksettu työstään palkkaa, vaan heidän toimintansa perustui asetuskokoelman mukaan ”kutsumukseen tai harrastukseen”.¹²⁰ Helsingin osaston työtilauskirjoista selviää, että suurin osa työnantajista noudatti työvelvollisuuslain periaatteita ja tarjosi nuorille majoituksen, muonituksen ja maksoivat palkkion. Vain muutamissa tapauksissa työnantaja ilmoitti, ettei aio maksama nuorille palkkiota. Eräässä tapauksessa työnantaja ilmoitti maksavansa palkkion vain, jos työ on tehty hyvin. Lisäksi yhden päivänmittaisille työtehtäville osa työnantajista vaati nuoria ottamaan omat eväät mukaan.¹²¹

Helsingin osastolta tilattiin talkootyövoimaa usein kirjeiden kautta. Kirjeet olivat yleensä hyvin lyhyitä ja ytimekkäitä. Niissä kuvailtiin, minkälaiseen työhön nuoria tarvittiin, missä työpaikka sijaitsi ja kuinka monta nuorta töihin toivottiin. Usein kirjeissä määriteltiin tarkkaan, kuinka monta esimerkiksi tyttöä, poikaa tai ylioppilasta töihin toivottiin. Kirjeissä myös saatettiin mainita suoraan nimeltä, kenet työnantaja haluaisi palvelukseensa. Erään kirjeen (9.10.1941) Helsingin osasto sai rintamalta sotilaalta, joka

¹¹⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

¹¹⁷ Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma 1941, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 135.

¹¹⁸ Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1941, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 212.

¹¹⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.5, HKA.

¹²⁰ Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma 1941, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 135.

¹²¹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Työtilauskirjat Aa:1 & Aa:2, HKA.

pyysi, voisivatko talkoolaiset käydä nostamassa hänen pelloltaan perunat, kun itse oli hieman estynyt.

Käännyin Teidän puoleenne perunamaata koskevassa asiassa. Kun vaimoni on poissa sieltä ja itse olen täällä sotahommissa niin jos Teillä olis sieltä mahdollista järjestää minun perunat talteen.¹²²

Tavallisesti Helsingin osaston talkoolaisille maksettiin töistä 10–15 markkaa vuorokaudessa ja parhaimmillaan 20–25 markkaa vuorokaudessa. Lähdin liikkeelle ennakko-oletuksesta, että pojille maksettiin korkeampi palkkio kuin tytöille. Ennakko-oletus osoittautui vääräksi, sillä palkkion suuruus ei riippunut nuoren sukupuolesta, vaan nuoren iästä ja työpaikan sijainnista. Tytöt ja pojat saivat melkein yhtä suuren palkkion. Tyypillisesti yli 15-vuotiaalle maksettiin noin 15 markka vuorokaudessa ja alle 15-vuotiaalle maksettiin noin 10 markkaa vuorokaudessa. Maataloustöistä maksettiin hieman paremmin eli noin 15 markkaa ja kaupungissa tehdyistä töistä noin 10 markkaa. Toisiaan tytöille maksettiin jopa hieman poikia paremmin. Työtilauskirjoista paljastui, että Espooseen tilattiin viisi tyttöä perunannostoon ja tytöille luvattiin maksaa 15 markkaa vuorokaudessa sekä työnantajan tarjoaman muonituksen. Lopulta tyttöjä lähetettiin tätä työtehtävää suorittaman yhteensä kahdeksan. Löysin työtilauskirjoista vastaavanlaisen työtilauksen, jossa Helsinkiin toivottiin perunannostoon kahdeksan poika, mutta heille luvattiin työstä vain 12 markkaa vuorokaudessa ja työnantajan tarjoama muonitus.¹²³

Heinäkuussa 1941 ensimmäiseksi omaksi työmaaksi talkoolaisilleen Helsingin osasto järjesti ruo`on leikkuun. Tällöin talkoolaisille pystytettiin tarjoamaan tilat sodan vuoksi hiljenneiltä työmailta. Ruo`on leikkuun aikana lapsille ja nuorille tarjottiin kaksi lämmintä aterialla päivässä ja tarvittavat työvälineet, kuten sirpit ja haravat, jotka järjestö oli saanut siirtopoikien työpalveluleiriltä. Työpäivät kestivät seitsemän tuntia. Kerätyt ruo`ot myytiin puolustusvoimille ja osastolle maksettiin ruo`oista yhteensä 11 146 markkaa.

Ruokojen keräämisen päätyttyä elokuussa Iskujoukot ryhtyivät Helsingissä keräämään voikukan juuria. Työvälineinä talkoolaiset käyttivät kaivuurautoja ja myöhemmin työtä suoritettiin vahvistetuilla lasten hiekkalapioilla. Voikukan juurien keräyksen

¹²² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Saapuneet kirjeet Eb:1, HKA.

¹²³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Työnmääräyskirjat Ab:1 & Ab:2, HKA.

alkuvaiheessa lapsille ja nuorille oli tarjottu päivän aikana yksi lämmin ateria, mutta elokuun lopulla aterioiden tarjoaminen lopetettiin. Voikukan juurten myynnistä Iskujoukkojen Helsingin osasto oli tehnyt erityissopimuksen Pauligin kanssa. Syyskuussa 1941 osasto myi Pauligille voikukan juuria 599 markalla ja lokakuussa vielä 404 markalla.

Kolmas Helsingin osaston talkoolaisille järjestämä työ oli vadelmanlehtien keruu, jossa ei enää osaston kustannuksella järjestetty ruokailua, vaan työhön osallistuvilla täytyi olla omat eväät. Toisaalta työpäivän pituus oli lyhentynyt ruokojen keräämisen seitsemän tunnin työpäivästä neljään tai viiteen tuntiin.

Vadelman lehtien keruu on varsin kannattavaa hommaa aikuisillekin. Parhaat päivätulokset s.o n. 4–5 tunnin työstä saadut ovat nousseet 16–17 kiloon ollen kuitenkin tavallinen tulos vain 3–5 kg.¹²⁴

Helsingin osasto myi vadelmanlehdet voikukan juurien tapaan Pauligille. Vadelmanlehtien kerääminen oli osaston eri työmuodoista rahallisesti kaikkien tuottoisin. Vadelmanlehdet myytiin Pauligille yhteensä 45 728 markalla.¹²⁵ Vadelmanlehtien keräämistä kuvataan myös Iskujoukkojen johtajan ohjelehdessä:

Lehdet on kerätty paperikasseihin, joita kullekin (nuorelle) on annettu tarpeen mukaan – kaitsijalla on aina mukanaan pieni lisäpussivarasto. Työmaalta ne on muutamien lasten voimalla tuotu keskustuomistoon, missä numeroilla varustetut pussit on punnittu tavallisella puntarilla eri lasten osuuden selville saamiseksi. Punnitut kassit on sitten tyhjennetty isoihin paperisäkkeihin ja nämä taas toimitettu tehtaaseen.¹²⁶

Vadelmanlehtien poiminnan jälkeen osasto järjesti talkoolaisille pajunvesojen keruuta. Pajunvesojen keruu poikkeaa aikaisemmista työmuodoista siten, että työ suoritettiin pienissä ryhmissä, joissa ei ollut mukana aikuisia johtajia tai valvojia, vaan nuoret liikkuvat keskenään. Työvälineenä työssä käytettiin puukkoa. Lisäksi talkoolaisten täytyi hankkia omat eväät. Kerätyt pajunvesat myytiin Helsingin tynnyritehtaalle 1145 markalla. Viimeinen Helsingin osaston järjestämä työ oli lehmuksenkukkien keräys.

¹²⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 2 s.21 Ja, HKA.

¹²⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.5-8, HKA.

¹²⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Iskujoukkojen johtajan ohjelehti nro 2 s.21 Ja, HKA.

Kukkien kerääminen oli Helsingin ruotsinkielisen osaston vastuulla. Lehmuksenkukkia kerättiin pääasiassa elokuussa muun muassa Helsingin sairaaloiden pihoilta. Lehmuksenkukat myytiin Pauligille 162 markan hintaan.¹²⁷

¹²⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.5-8, HKA.

5. Helsingin osaston talkoolaiset

5.1 Iskutyöt maatalouden tukena

Iskujoukkojen Helsingin osaston talkoolaisten suorittamat työtehtävät olivat monipuolisia. Osaston toimintakertomuksessa kuvataan, että Helsingissä ja sen kantakaupungissa talkoolaiset työskentelivät lastenvahteina, talousapulaisina, lähetteinä, asiapoikina, varastoapulaisina ja katontervaajina. Osaston talkoolaiset tukivat muiden järjestöjen keräyksiä, kuten Invalidiliiton toimeenpanemia silmälasikeräyksiä. Merkittävimminä talkoolaisten työtehtävinä olivat mainosjulisteiden levittäminen; kiinnittäminen ja poistaminen sekä korvikkeiden raaka-aineiden poiminta, johon sisältyi esimerkiksi seinien, mustikoiden, vadelmien, viinimarjojen, vadelmanlehtien ja ruokojen keräystä. Helsingin ulkopuolella talkoolaiset osallistuivat paljon maataloustöihin.¹²⁸ Tässä luvussa perehdyn tarkemmin, minkälaisia työtehtäviä tytöt suorittivat talkoolaisina Helsingin osastossa sekä miten tyttöjen ikä tai äidinkieli vaikuttivat työtehtävien luonteeseen.

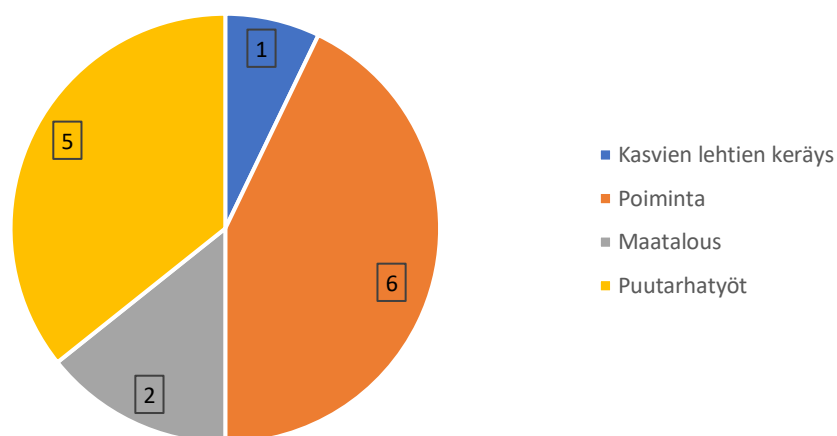
Aikaisemmin metodiosiossa esittelin, millä perusteella asetin tutkimuskriteerit, joiden perusteella valitsin osan talkoolaisista mukaan tutkimukseen. Helsingin osaston talkoolaisten korteista tuli selvitä nuoren ikä, sukupuoli sekä suoritettut työtehtävät. Kun olin löytänyt kriteerit täyttäneet kortit, toteutin systemaattisen otannan, jonka perusteella valitsin joka toisen talkoolaisen tiedot mukaan tutkimukseen. Tutkimukseen otoksen kautta hyväksytyistä 338 talkoolaisen kortista tyttöjä oli yhteensä 199 ja poikia 139.¹²⁹

Alustavana hypoteesina oletin, että suomenkielisistä pojista olisi muodostunut tutkimuksen suurin edustusryhmä ja ruotsinkielisistä tytöistä puolestaan pienin. Helsingin osaston talkoolaisten kortistosta kuitenkin selvisi, että tämä ei pitänyt paikkansa. Aktiivisimmin Iskujoukkojen toimintaan Helsingissä osallistuivat suomenkieliset tytöt. Suomenkielisten tyttöjen kortiston erikoisuutena oli se, että muka suoritettujen työtehtävien eteen oli merkitty ”ei saapunut”. Tämä merkintä todennäköisesti viittaa siihen, että tytölle olisi osoitettu työtehtävä, mutta syystä tai toisesta tyttö ei kuitenkaan ole ilmaantunut paikalle suorittamaan hänelle osoitettua

¹²⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomus Da:1, s.4-8, HKA.

¹²⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Talkoolaisten kortisto Ba, HKA.

työtehtävää. Tällaisia työtehtäviä en ole laskenut suoritetuiksi työtehtäviksi. Tutkimuskriteerien mukaisten tiedoin täytettyjä suomenkielisten tyttöjen kortteja oli yhteensä tasan 300. Otannan jälkeen suomenkielisiä tyttöjä tutkimukseen pääsi tästä noin puolet eli 149.¹³⁰ Iskujoukkojen Helsingin osaston talkoolaisten kortistossa tutkimuskriteerien mukaisesti täytettyjä ruotsinkielisten tyttöjen kortteja oli yhteensä 102. Otannan jälkeen 50 ruotsinkielistä tyttöä pääsi osalliseksi tutkimukseen.¹³¹

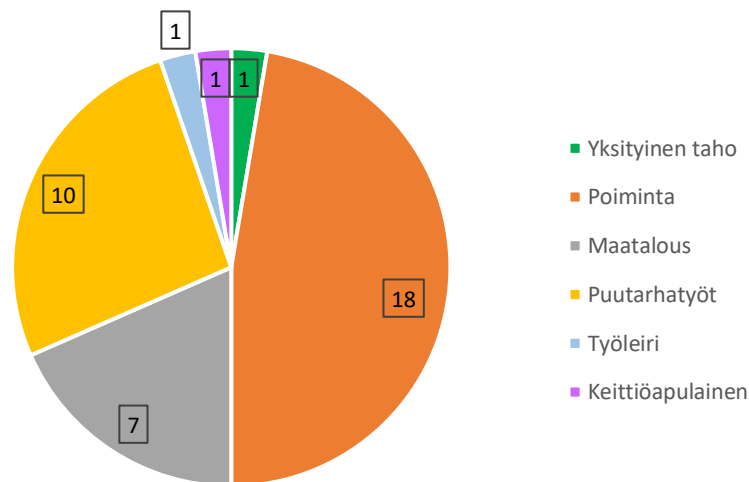
Kuvio 4. Helsingin osaston ruotsinkielisten 10–12-vuotiaiden tyttöjen suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ensimmäisenä lähemmän tarkastelun kohteena ovat 10–12-vuotiaat ruotsinkieliset tytöt. Ennen otantaa 10–12-vuotiaiden ruotsinkielisten tyttöjen korteista 19 oli täytetty niille asettamieni kriteerien mukaisesti. Otannan jälkeen tutkimukseen pääsi yhdeksän 10–12-vuotiaasta ruotsinkielistä tyttöä. Nuorimman ikäluokan tyttöjen suorittamat työtehtävät olivat vielä varsin yksipuoliset. Tytöt pääsivät osallistumaan vain neljän erilaisen työtehtävän suorittamiseen, joihin tytöt osallistuivat 14 kertaa. Tässä ikäluokassa tytöt osallistuivat kesän ja syksyn 1941 aikana pääasiallisesti yhden tai kahden työtehtävän suorittamiseen. Ruotsinkieliset 10–12-vuotiaat tytöt suorittivat etenkin poiminnan ja

¹³⁰ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

¹³¹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

puutarhan hoidon työtehtäviä, jotka sisälsivät marjojen ja sienien keräämistä, istutuspalsstojen ylläpitoa ja rikkaruohojen kitkentää.¹³²

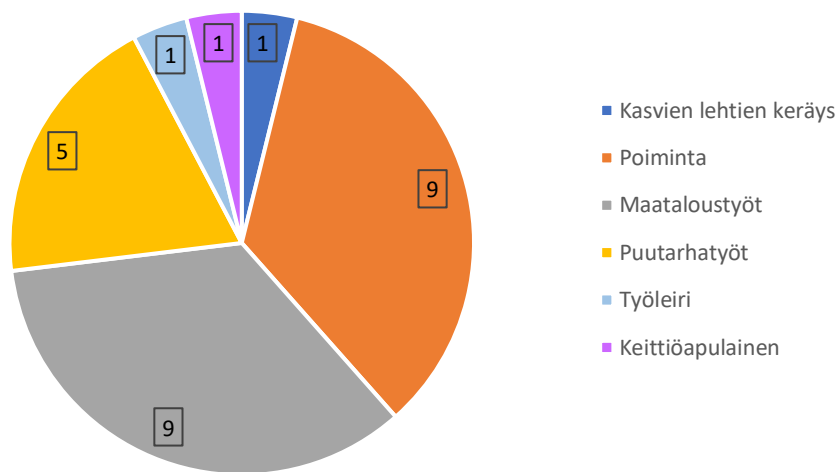

Kuvio 5. Helsingin osaston ruotsinkielisten 13–15-vuotiaiden tyttöjen suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ruotsinkielisiä 13–15-vuotiaita tyttöjä osallistui Helsingin osaston toimintaan jo nuorempaan ikäluokkaan verrattuna enemmän. Kyseisestä ikäluokasta muodostui ruotsinkielisten talkoolaisten suurin ikäluokka. Ennen otantaa ikäluokan tyttöjen kortteja oli täytetty tutkimuskriteerien mukaisesti riittävin tiedon yhteensä 43. Otannan jälkeen 13–15-vuotiaita ruotsinkielisiä tyttöjä pääsi tutkimukseen 22. Nämä tytöt suorittivat Helsingin osastossa työtehtäviä 38 kertaa. Nuorempaan ikäluokkaan verrattuna 13–15-vuotiaat tytöt suorittivat hieman enemmän työtehtäviä. Kyseisen ikäluokan tytöt suorittivat osaston toimikauden aikana keskimäärin noin yhdestä kolmeen erilaista työtehtävää. Samoin kuin nuorimmassa ikäluokassa myös 13–15-vuotiaat tytöt työskentelivät varsinkin poiminnan ja puutarhatöiden parissa. Nuorimpaan ikäluokkaan verrattuna 13–15-vuotiaat suorittivat jo huomattavasti enemmän maatalouden

¹³² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

työtehtäviä. Kyseisen ikäluokan tytöistä seitsemän osallistui maataloustöihin, kun taas nuorimmista tytöistä vain kaksi työskenteli myös maataloustöissä.¹³³

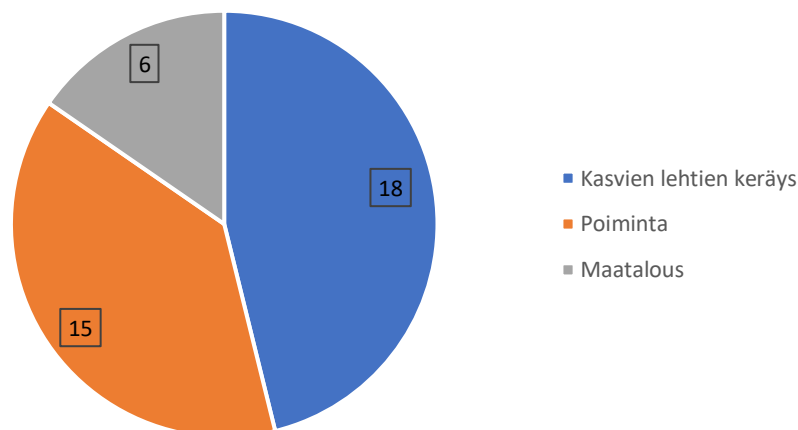
Kuvio 6. Helsingin osaston ruotsinkielisten 16–20-vuotiaiden tyttöjen suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ruotsinkieliset 16–20-vuotiaat tytöt olivat ruotsinkielisten tyttöjen ikäluokista toiseksi suurin 13–15-vuotiaiden jälkeen. Ruotsinkielisistä tytöistä viisi oli yli 18-vuotiaita ennen otantaa. Ruotsinkielisten 16–20-vuotiaiden tyttöjen kortteja oli ennen otantaa täytetty riittävin tiedoin yhteensä 39. Otannan jälkeen 16–20-vuotiaita tyttöjä otin mukaan tutkimukseen 19. Kahteen nuorempaan ikäluokkaan verrattuna 16–20-vuotiaat tytöt tekivät hieman enemmän maatalouteen liittyneitä työtehtäviä. Maataloustöihin ja poimintaan osallistui molempiin yhdeksän tyttöä. Nuorempien ikäluokkien tapaan 16–20-vuotiaat tekivät paljon puutarhatöitä. Toisaalta puutarhatöitä tehneiden määrä kuitenkin laski vanhempia ikäluokkia kohti siirryttäessä. Vielä 13–15-vuotiaista tytöistä 10 suoritti puutarhatöitä, kun taas 16–20-vuotiasta enää vain viisi teki puutarhatöitä. Vanhimman ikäluokan tytöt osallistuivat pääsääntöisesti yhden tai kolmen työtehtävän suorittamiseen ja yhteensä tytöt tekivät töitä 26 kertaa. Keittiöapulaisina tai lastenvahteina ruotsinkielisiä tyttöjä toimi yllättävän vähän. Olin olettanut, että tytöt olisivat huomattavasti aktiivisemmin toimineet Helsingissä kotitalouksien apuna.

¹³³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ruotsinkielisistä tytöistä vain yksi 16–20-vuotias ja yksi 13–15-vuotias tekivät yhtenä työtehtävänään myös keittiöapulaisena töitä.¹³⁴

Ruotsinkielisten tyttöjen suorittamista työtehtävistä on mahdollista havaita, että töiden luonne muuttui vähän ikäluokkien välillä. Ruotsinkielistä tytöistä 10–12-vuotiaat osallistuivat etenkin Helsingissä toteutettuihin poiminnan kevyempiin töihin, kun taas vanhemmat tytöt työskentelivät jo enemmän Helsingin ulkopuolella raskaissa maataloustöissä. Ruotsinkielisten tyttöjen iästä riippumatta suoritettujen työtehtävien määrä pysyi kuitenkin melko samana. Tytöistä 10–12-vuotiaat osallistuivat yhden tai kahden työtehtävän suorittamiseen, kun taas vanhemmat ikäluokat suorittivat yhdestä kolmeen työtehtävää.¹³⁵

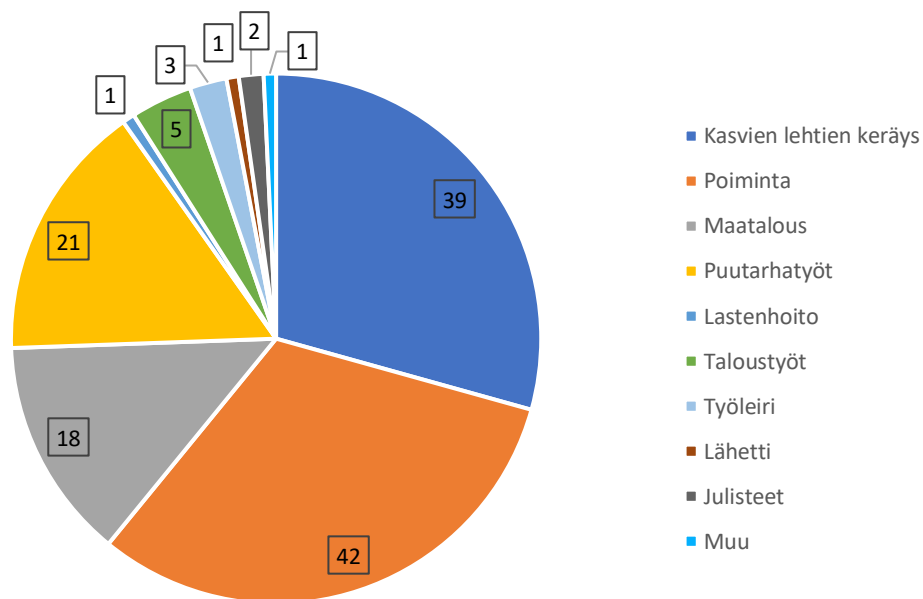
Kuvio 7. Helsingin osaston suomenkielisten 10–12-vuotiaiden tyttöjen suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Suomenkielisistä 10–12-vuotiaista tytöistä muodostui suomenkielisten tyttöjen pienin ikäluokka. Tästä huolimatta 10–12-vuotiaita tyttöjä oli ennen otantaa 57 ja otannan jälkeen tutkimukseen valituksi tuli joka toisen tytön kortti eli yhteensä 28. Tytöt osallistuivat kesän ja syksyn 1941 aikana 39 kertaa työtehtävien suorittamiseen. Suomenkielisten tyttöjen nuorimman ikäluokan yleisin suoritettava työtehtävä oli

¹³⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

¹³⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

erilaisten kasvien lehtien keräys, johon osallistui jopa 18 tyttöä. Lehtien keräykseen sisältyi pääasiallisesti vadelmanlehtien keräys. Sen sijaan ruotsinkielisistä tytöistä vain kaksi osallistui kasvien lehtien keräämiseen. Ruotsinkielisten tyttöjen tapaan myös suomenkieliset 10–12-vuotiaat tytöt osallistuivat paljon poiminnan tehtäviin. Suomenkieliset 10–12-vuotiaat kuitenkin suorittivat määrällisesti hieman enemmän työtehtäviä kuin ruotsinkieliset ikätoverinsa, vaikka erilaisia työtehtäviä oli vielä vähemmän kuin ruotsinkielisellä tytöillä. Nuorimman ikäluokan tytöt osallistuivat vain kolmen erilaisen työtehtävän suorittamiseen. Suomenkieliset 10–12-vuotiaat tytöt suorittivat yhdestä kolmeen eri työtehtävää.¹³⁶

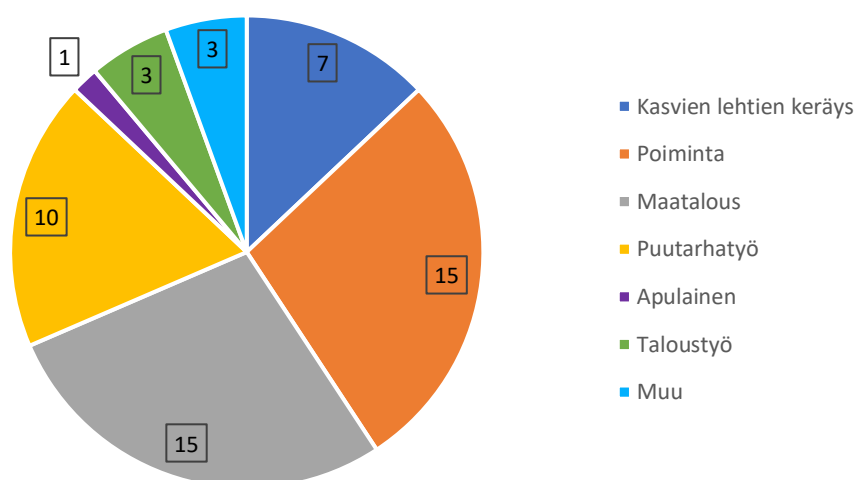
Kuvio 8. Helsingin osaston suomenkielisten 13–15-vuotiaiden tyttöjen suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Suomenkielisistä 13–15-vuotiaista tytöistä muodostui Iskujoukkojen Helsingin osaston suurin ikäluokka. Tutkimukseen hyväksyttyjä kortteja kerääntyi 13–15-vuotialta tytöiltä yhteensä 169 ja otannan jälkeen tutkimukseen pääsi 84 tytön suorittamat työtehtävät. Iskujoukkojen Helsingin osastossa 13–15-vuotiaat tytöt osallistuivat yhteensä jopa 133 kertaa työtehtävien suorittamiseen. Nuoremman ikäluokan tapaan 13–15-vuotiaiden tyttöjen yleisimmät työt olivat poiminnan ja kasvien lehtien keräyksen tehtävät.

¹³⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Pelkästään poimintaan osallistui yhteensä 42 tyttöä ja lehtien keräykseen 39. Ruotsinkielisten tyttöjen yleisimpien työtehtävien tapaan myös suomenkieliset osallistuivat paljon puutarhatöihin. Erityistä huomioita kannattaa kiinnittää maataloustöihin, johon osallistui tässä vaiheessa jo 18 ikäluokan tyttöä. Suomenkielisten tyttöjen suoritettujen työtehtävien määrä kasvaa verrattaessa saman ikäluokan ruotsinkielisiin tyttöihin. Ruotsinkieliset 13–15-vuotiaat tytöt suorittivat Helsingin osastossa keskimäärin noin yhdestä kolmeen työtehtävää, kun taas suomenkieliset 13–15-vuotiaat tytöt saattoivat suorittaa yhdestä jopa viiteen eri työtehtävää. Suomenkielisten 13–15-vuotiaiden tyttöjen työtehtävät ovat jo huomattavasti monipuolisemmat kuin nuoremman ikäluokan työtehtävät. Varsinkin syksyllä työtehtävien kirjo laajeni, kun maatalouden sekä poiminnan työtehtävät päättyivät. Eräs suomenkielinen tyttö ehti osaston toimikauden aikana osallistua poimintaan, kasvien lehtien keräykseen, puutarhatöihin, maataloustöihin ja lisäksi toimia vielä lähettinä. Toisaalta kyseinen tyttö toimi lähettinä vasta loka-marraskuussa, jolloin Iskujoukkojen toiminta oli jo päättymäisillään. Lähettitehtävät olivat ensi sijassa suomenkielisten poikien töitä.¹³⁷

¹³⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Kuvio 9. Helsingin osaston suomenkielisten 16–20-vuotiaiden tyttöjen suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Suomenkieliset 16–20-vuotiaat tytöt osallistuivat tytöistä aktiivisimmin osaston toimintaan heti nuoremman ikäluokan jälkeen. Ikäluokasta löytyi muutama yli 18-vuotias, joita oli ennen otantaa yhteensä yhdeksän. Osaston talkoolaisten kortistosta löytyi riittävin tiedoin täytettyinä 74 suomenkielisen 16–20-vuotiaan tytön kortit. Otannan jälkeen valitsin näistä tutkimukseen 37 tytön työtehtävät. Tytöt olivat mukana suorittamassa työtehtäviä 54 kertaa. Suomenkielisten 16–20-vuotiaiden tyttöjen yleisimmät työtehtävät jakautuivat tasan. Yleisimpänä työtehtävänä olivat maataloustyöt, johon osallistui 15 tyttöä. Heti seuraavana oli poiminta, johon osallistui samoin 15 tyttöä. Kuten ruotsinkielisten tyttöjen kohdalla jo aikaisemmin totesin, kotiapulaisten tai lastenhoidon työtehtäviä esiintyy suomenkielisten tyttöjen osalta hyvin vähän. Erilaisissa toimisto- tai taloustehtävissä työskenteli vain muutamia. Kuviossa 9 kategoria muu pitää sisällään Marian sairaalassa sotilaiden vaatteiden lajittelua, lahjapakettien lajittelua Lastensuojeluliitolle sekä Ruotsista saapuvien lasten vastaanottoa. Kyseisen ikäluokan tytöt eivät kuitenkaan olleet kaikista aktiivisimpia työtehtävien suorittajia. Vanhimman ikäluokan tytöt suorittivat yhdestä kolmeen työtehtävää, kun nuoremmat tytöt saattoivat osallistua jopa viiden eri työtehtävän suorittamiseen.¹³⁸

¹³⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten tyttöjen kortisto Bd:1, HKA.

Suomenkieliset tytöt osallistuivat lukumääräisesti kaikkien aktiivisimmin Helsingin osaston toimintaan. Eniten osaston toimintaan osallistui 13–15-vuotiaita tyttöjä. Suomenkieliset tytöt osallistuivat ruotsinkielisten tapaan aktiivisesti poimintaan, puutarhatöihin sekä maataloustöihin, mutta myös kasvien lehtien keräykseen. Tyttöjen osalta on mahdollista havaita, että nuoremmat jäivät Helsinkiin tai sen lähialueille suorittamaan esimerkiksi poiminnan ja lehtien keräyksen työtehtäviä. Sen sijaan vanhemmat tytöt suuntasivat useammin Helsingin ulkopuolelle maataloustöihin.

5.2 Iskupojat Helsingin nuorina kerääjinä

Ruotsinkielisiä poikia osallistui Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintaan ennakoitua vähemmän. Ruotsinkielisten poikien kortteja oli täytetty vaadittavin tiedon kaikkiaan yhteensä vain 59, minkä vuoksi poikien ikäkategoriosta muodostui kaikkein pienimmät. Suomenkielisistä pojista puolestaan muodostui tutkimuksen suurin ryhmä heti suomenkielisten tyttöjen jälkeen. Suomenkielisten poikien kortteja oli täytetty tutkimuskriteerien mukaisesti yhteensä 222. Otannan jälkeen valitsin mukaan tutkimukseen yhteensä 111 pojan suorittamat työtehtävät.¹³⁹ Poikien oletettua pienempään osallistumisaktiivisuuteen voi löytyä useampi selitys. Yhtenä syynä tähän saattoi olla se, että pojat osallistuivat aktiivisesti muiden nuorisojärjestöjen toimintaan, kuten Sotilaspoikien. Iskujoukkojen toimintakertomuksessa on tultu samankaltaiseen päätelmään:

Kuten edellä ikäsuhteita tarkasteltaessa havaitaan myös ilmoittautumislukuja vertailussa poikien suurempi aktiivisuus.

...varttuneempi nuoriso, varsinkin pojat, oli toiminnan alkaessa yleensä jo muissa tehtävissä.¹⁴⁰

Lisäksi Paavilainen esittää, että Sotilaspojat olivat jo ehtineet vuoteen 1941 mennessä vakiinnuttaa oman asemansa pojille suuntautuvassa järjestötyössä. Poikia toimi myös muualla jo sotilaallisissa tehtävissä. Monet pojat toimivat muun muassa

¹³⁹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA.

¹⁴⁰ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomukset Da:1 s.3, HKA

puolustusvoimissa läheteinä.¹⁴¹ Toisaalta poikien työpanosta saatettiin tarvita myös kotona, eikä vapaaehtoisuuteen ollut välttämättä aikaa.

Ruotsinkielisten poikien kortit olivat muiden talkoolaisten kortteihin verrattuna erilaiset. Poikien korttien etupuolen alaosaan oli toisinaan kirjoitettu tietoja poikien vanhemmista tai vanhempien toiveita. Korteista löytyi myös vanhempien valituksia tarjottujen työtehtävien sijainnista tai niiden vaativuudesta. Erään pojan kortin alareunaan oli kirjoitettu, että poika oli puutarhatöissä nähnyt nälkää. Toisella pojalla puolestaan luki, että hänen isänsä oli kaatunut ja äiti oli parhaillaan maaseudulla. Kolmannen pojan korttiin oli kirjoitettu pitkä keskustelu pojan äidin kanssa. Pojan äiti oli huolissaan tarjotun ruuan laadusta ja uskoi, että poika oli ruuan seurauksena sairastunut. Äiti kertoi lähettävän poikansa Helsingin osaston kansliaan, jos tämä haluaisi taas työskennellä. Lopuksi korttiin oli vielä merkitty, jos poika keräisi voikukan juuria, äiti haluaisi ne mielellään kotiin vietäväksi.

Samtal med modern. Bekymrad för maten, då pojken haft magen mycket sjuk. Hon sänder pojken till kansliet, när och om han åter önskar arbeta. Om han samlar maskrosrötter, så ville hon gärna hålla dem själv.¹⁴²

Ruotsinkielisten poikien suoritettujen työtehtävien kohdalle oli toisinaan merkitty ainoastaan "Östersundom". Lähdin selvittämään, mitä pojat mahdollisesti tekivät Östersundomissa, mutta tämä osoittautui haasteelliseksi. Monista muista Helsingin kaupunginosista ja sen lähialueista löytyi Iskujoukkojen toimintakertomuksesta maininta, mitä töitä alueilla oli tehty. Pikku-Huopalahdessa, Meilahdessa ja Lammassaassa nuoret keräsivät ruokoa. Westendissä, Leppävaarassa sekä Oulunkylässä kerättiin muun muassa vadelmanlehtiä. Östersundomia ei mainittu toimintakertomuksessa lainkaan, sillä toimintakertomus käsitteli vain suomenkielisten talkoolaisten toimintaa.¹⁴³ Lopulta löysin muutaman pojan kortista lisäyksen "Östersundom gård", joka viittaa Östersundomin kartanon suureen maatilaan.¹⁴⁴ Tästä tein johtopäätöksen, että pojat, jotka työskentelivät Östersundomissa, tekivät

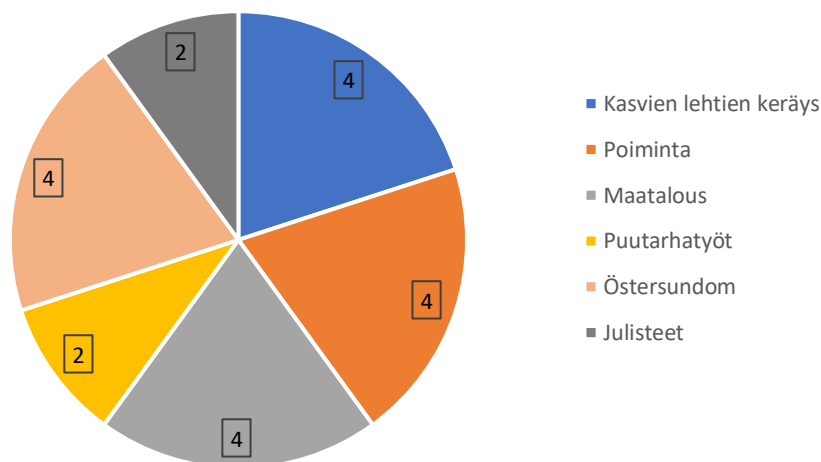
¹⁴¹ Paavilainen 2010, 256.

¹⁴² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

¹⁴³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Toimintakertomukset Da:1 s.5-7, HKA.

¹⁴⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

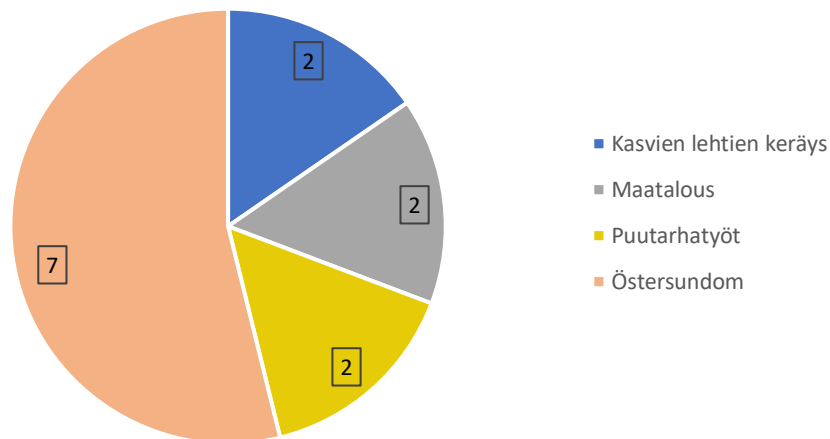
mahdollisesti maatalous- tai puutarhatöitä. Tämä vuoksi olen tehnyt Östersundomissa toimineille ruotsinkielisille pojille oman kategorian työtehtäväkuvioihin. Korteista selvisi myös, että tyttöjä eikä suomenkielisiä poikia työskennellyt Östersundomissa.

Kuvio 10. Helsingin osaston ruotsinkielisten 10–12-vuotiaiden poikien suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ruotsinkielisten 10–12-vuotiaiden poikien kortteja oli täytetty ennen otantaa tutkimuskriteerien mukaisesti yhteensä 22 ja otannan jälkeen tutkimukseen valikoitui 11 poikaa. Nämä pojat osallistuivat Helsingin osastossa 20 kertaa työtehtävien suorittamiseen. Poikien työtehtävät jakautuivat todella tasaisesti. Eniten nuorimman ikäluokan pojat osallistuivat poimintaan, kasvien lehtien keräykseen, maatalouteen sekä Östersundomissa suoritettuihin työtehtäviin. Kaikkiin näihin osallistui yhteensä neljä poikaa. Saman ikäluokan ruotsinkielisistä tytöistä poiketen, pojat tekivät hyvin vähän puutarhatöitä. Kun nuorimman ikäluokan ruotsinkielisistä tytöistä viisi teki puutarhatöitä, pojista tähän osallistui vain kaksi. Ruotsinkielisistä 10–12-vuotiasta

pojista muutamat suorittivat jopa kolme työtehtävää, kun taas saman ikäluokan tytöt osallistuivat enimmillään kahden eri työtehtävän suorittamiseen.¹⁴⁵

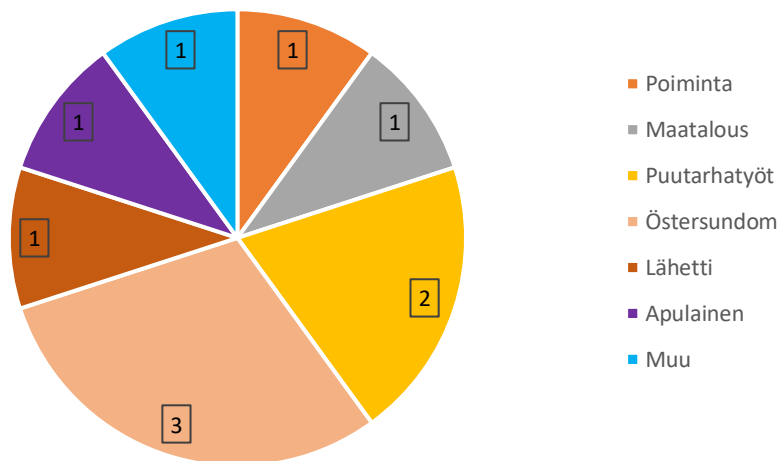

Kuvio 11. Helsingin osaston ruotsinkielisten 13–15-vuotiaiden poikien suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ruotsinkielisillä 13–15-vuotiailla pojilla riittävin tiedon täytettyjä kortteja oli vain hieman enemmän kuin nuoremmalla ikäluokalla eli 25. Otannan jälkeen hyväksyin tutkimukseen 12 pojan työtehtävät. Pojat osallistuivat vain 13 kertaa työtehtävien suorittamiseen. Ruotsinkielisten 13–15-vuotiaiden poikien yleisimmät tehtävät olivat puutarha- tai maataloustyöt Östersundomissa, jossa työskenteli seitsemän poikaa. Tämä ikäluokan pojat osallistuivat keskimäärin yhden työtehtävän suorittamiseen ja vain yksi ikäluokan pojista suoritti kaksi eri työtehtävää. Verrattuna saman ikäluokan ruotsinkielisiin tyttöihin, joista muutamat osallistuivat jopa kolmeen eri työtehtävään, ruotsinkielisten poikien osallistumisaktiivisuus alkoi laskea heti nuorimmasta ikäluokasta alkaen. Mielenkiintoisen 13–15-vuotiaiden ruotsinkielisten poikien ikäluokasta tekee se, että kyseessä on ainoa ikäluokka, jossa kukaan ei osallistunut poiminnan työtehtäviin. Kaikissa muissa ikäluokissa poimintaan liittyneet työtehtävät olivat kaikkien yleisimpien töiden joukossa.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

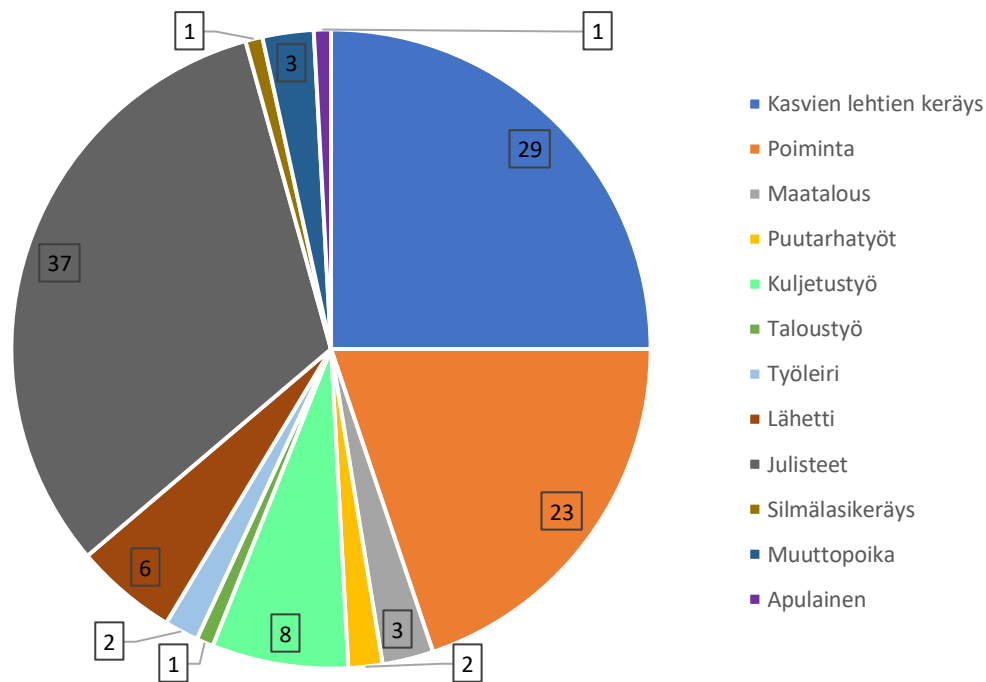
¹⁴⁶ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Kuvio 12. Helsingin osaston ruotsinkielisten 16–20-vuotiaiden poikien suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Ruotsinkielisistä 16–20-vuotiaista pojista muodostui koko tutkimuksen pienin ikäluokka. Toisaalta vanhimpien poikien ikäluokan pieni koko ei tullut yllätyksenä, sillä yli 18-vuotiailla pojilla oli jo muita sotilaallisia vastuuta. Oletin etten löytäisi talkoolaisten korteista yhtään yli 18-vuotiaista poikaa. Tästä huolimatta ruotsinkielisistä pojista, joiden kortit sisälsivät vaadittavat tiedot ennen otantaa, neljä oli yli 18-vuotiaista. Ruotsinkielisistä tytöistä sen sijaan yhdeksän oli yli 18-vuotiaita ennen otantaa. Ruotsinkielisiä 16–20-vuotiaita poikia oli ennen otantaa 11 ja otannan jälkeen tutkimukseen mukaan pääsi viisi poikaa, jotka osallistuvat 10 kertaa eri työtehtävien suorittamiseen. Näistä työtehtävistä puolet suoritti yksi poika, joka osallistui jopa viiteen eri työtehtävään. Kyseinen poika osallistui kaikkein aktiivisimmin järjestön toimintaan kaikista ruotsinkielisistä. Kyseisen pojan työtehtäviin kuuluivat puutarhatyöt, maataloustyöt, poiminta, Östersundomin työtehtävät ja katon tervaus. Poikien työtehtävät jakautuivat varsin tasaisesti. Ruotsinkielisten 16–20-vuotiaiden poikien yleisimmät työtehtävät suoritettiin Östersundomissa, jossa pojat osallistuivat oletettavasti maataloustöihin. Toiseksi yleisin työtehtävä oli erilaiset puutarhatyöt.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Ruotsinkielisten lasten kortisto Bc:1, HKA.

Kuvio 13. Helsingin osaston suomenkielisten 10–12-vuotiaiden poikien suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA.

Suomenkielisiä 10–12-vuotiaita poikia osallistui Helsingin osaston toimintaan ennen otantaa yhteensä 110, mikä tekee kyseisestä ikäluokasta toiseksi suurimpaan ikäluokan heti suomenkielisten 13–15-vuotiaiden tyttöjen jälkeen. Otannan jälkeen hyväksyin tutkimukseen 55 pojan työtehtävät. Suomenkielisten 10–12-vuotiaiden poikien yleisin työtehtävä liittyi julisteisiin. Olen sisällyttänyt julisteisiin liittyneisiin työtehtäviin sotamuistonäyttelyn mainos-, valtionlaina-, polttoaine- ja jälleenrakennuslainajärjestön julisteiden levittämisen, kiinnittämisen sekä poistamisen.¹⁴⁸ Sotamuistonäyttely I eli *Neuvostoliitto sotasaaliimme valossa* oli sotamuseon järjestämä näyttely, joka avattiin syksyllä 27.9.1941. Näyttelyssä esiteltiin muun muassa tykkejä, miinoja, pukuja, käsiaseita ja maastoautoja. Näyttelyn keskiössä oli kuitenkin propaganda, joka esitteli etenkin Neuvostoliiton taloutta, luonnonvaroja ja terveydenhoitoa.¹⁴⁹ Sotamuistonäyttely I oli avoinna yleisölle 9.11.1941 saakka ja muutaman kuukauden aikana näyttelyn oli nähnyt jopa 122 000 vierailijaa.¹⁵⁰ Kaiken kaikkiaan otannan jälkeisistä 55 nuorimman

¹⁴⁸ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA.

¹⁴⁹ Kortelainen 2019, 179-180.

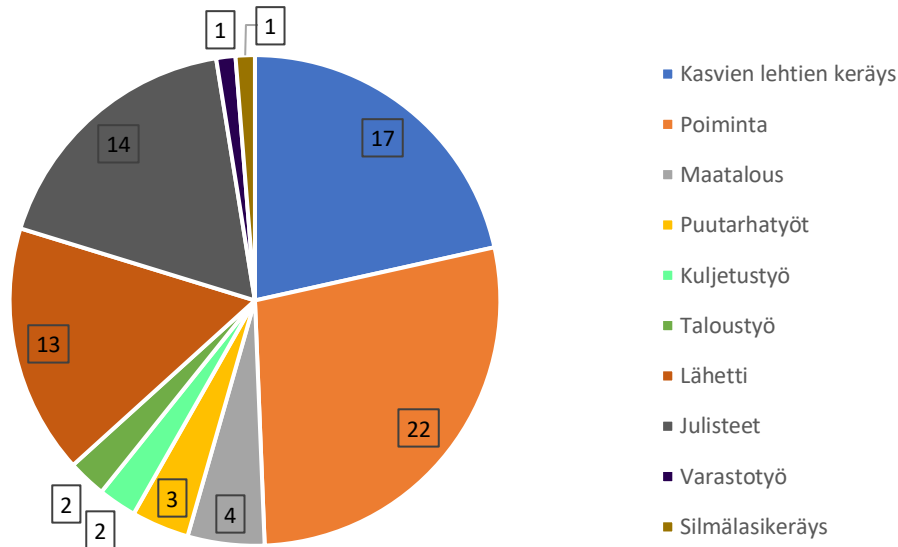
¹⁵⁰ Kortelainen 2019, 182.

ikäluokan pojista 37 osallistui julisteisiin liittyneisiin työtehtäviin. Julisteiden levittäminen oli pääasiassa suomenkielisten poikien työtehtävä. Ruotsinkielisistä pojista kaksi osallistui yhtenä työtehtävänään julisteiden levittämiseen ja suomenkielisistä tytöistä vain yksi.¹⁵¹

Nuorimman ikäluokan poikien toiseksi yleisin työtehtävä oli kasvien lehtien keräys, johon osallistui 29 poikaa. Poiminnan työtehtäviin osallistui puolestaan 23 poikaa. Nuorimman ikäluokan suomenkieliset pojat suorittivat erittäin monipuolisesti erilaisia työtehtäviä. Etenkin, kun otetaan huomioon, että saman ikäluokan suomenkieliset tytöt osallistuivat vain kolmen eri työtehtävän suorittamiseen, lehtien keräykseen, poimintaan ja maatalouteen. Suomenkieliset 10–12-vuotiaat pojat osallistuivat jopa 13 erilaiseen työtehtävään. Yhteensä ikäluokan pojat osallistuivat 116 kertaa työtehtävien suorittamiseen, mikä on eniten suoritettuja työtehtäviä heti 13–15-vuotiaiden tyttöjen jälkeen. Sen sijaan nuorimman ikäluokan suomenkieliset tytöt suorittivat työtehtäviä 39 kertaa. Pojat suorittivat tyypillisesti yhdestä työtehtävästä jopa seitsemään työtehtävää. Koko Helsingin osaston aktiivisin nuori oli 10–12-vuotias suomenkielinen poika, joka osallistui osaston toiminnan aikana poimintaan, maatalouteen, julisteiden levittämiseen, silmälasikeräykseen, toimi muuttupoikana, lähettinä ja muissa kuljetustöissä.¹⁵²

¹⁵¹ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA.

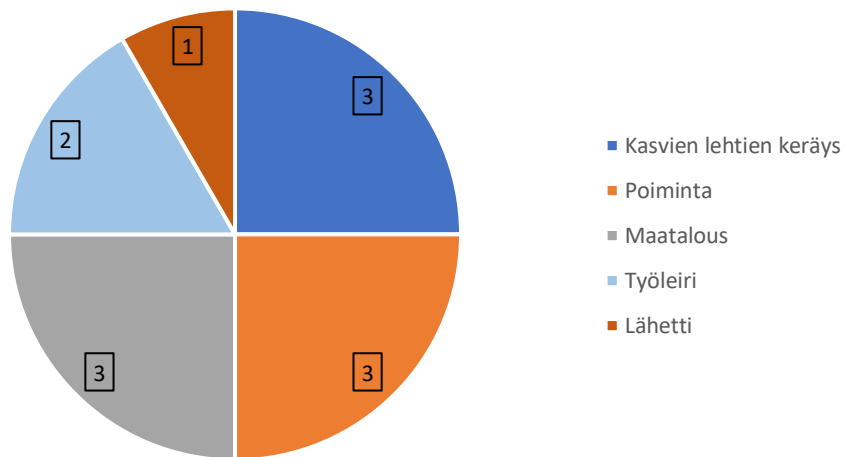
¹⁵² Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA.

Kuvio 14. Helsingin osaston suomenkielisten 13–15-vuotiaiden poikien suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA

Suomenkielisiä 13–15-vuotiaita poikia osallistui Helsingin osaston toimintaan ennen otantaa 96. Otannan jälkeen tutkimukseen hyväksytysti pääsi 48 pojan tiedot. Yhteensä pojat suorittivat osastossa työtehtäviä 79 kertaa. Ikäluokan pojat osallistuivat varsinkin poiminnan työtehtäviin, johon osallistui 22 poikaa ja kasvien lehtien keräykseen, jonka parissa työskenteli 17 poikaa. Kuten nuoremmassa ikäluokassa, myös 13–15-vuotiaat pojat osallistuivat erittäin aktiivisesti julisteisiin liittyneisiin työtehtäviin. Nuorempaan ikäluokkaan verrattuna 13–15-vuotiaat pojat työskentelivät enemmän lähetteinä. Nuoremmista pojista kuusi työskenteli Helsingin osaston toiminnan ajan lähettinä, kun taas 13–15-vuotiailla pojilla vastaava luku on jopa 13. Suomenkieliset 13–15-vuotiaat pojat osallistuivat tyypillisesti yhdestä neljään eri työtehtävän suorittamiseen, mikä on vähemmän kuin saman ikäluokan suomenkielisillä tytöillä, jotka saattoivat suorittaa viisi työtehtävää. Suomenkielisten poikien osalta on havaittavissa sama ilmiö kuin ruotsinkielisten poikien kohdalla. Suomenkielisten poikien aktiivisuus kääntyy heti laskuun ensimmäisen ikäluokan jälkeen. Erityisen huomion arvoista on, että 13–15-vuotiaista pojista vain neljä osallistui maataloustöihin, kun saman ikäisistä suomenkielisistä tytöistä 18 työskenteli maataloustöissä. Sama eroavaisuus voidaan

havaita puutarhatöiden osalta. Ikäluokan pojista vain kolme osallistui puutarhatöihin, kun saman ikäisistä tytöistä jopa 21 teki puutarhatöitä.¹⁵³

Kuvio 15. Helsingin osaston suomenkielisten 16–20-vuotiaiden poikien suorittamat työtehtävät. Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA.

Helsingin osastossa 16–20-vuotiaiden suomenkielisten poikien kortteja löytyi tutkimuskriteerit vaadittavin tiedon täytettyinä 16. Otannan jälkeen valitsin kahdeksan 16–20-vuotiaan pojan kortit tutkimukseen. Nämä pojat osallistuivat osastossa yhteensä 12 kertaa työtehtävien suorittamiseen. Ennen otantaa kolme ikäluokan pojista oli yli 18-vuotiaita. Ruotsinkielisten 16–20-vuotiaiden poikien jo ennen otantaa erittäin pienestä ikäluokasta löytyi yli 18-vuotiaita yhteensä neljä. Suomenkieliset 16–20-vuotiaat pojat suorittivat yhdestä neljään työtehtävään, mutta tyypillisesti ikäluokan pojat suorittivat yhden työtehtävän. Vanhimman ikäluokan poikien työtehtävät jakautuivat lähes tasan. Pojat osallistuivat kasvien lehtien keräämiseen, poimintaan ja maatalouteen. Näihin kaikkiin osallistui kolme poikaa. Hieman yllättäen vain yksi vanhimman ikäluokan pojista toimi lähettinä.¹⁵⁴

¹⁵³ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA

¹⁵⁴ Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto (1941 - 1941), Suomenkielisten poikien kortisto Be:1, HKA

Suomenkieliset pojat työskentelivät paljon erilaisissa julisteisiin liittyneissä työtehtävissä sekä poiminnan ja lehtien keräyksen parissa. Lisäksi pojat työskentelivät lähetteinä. Suomenkieliset 10–12- ja 13–15-vuotiaat pojat työskentelivät koko osaston tasolla kaikkein monipuolisimmin esimerkiksi silmälasikeräyksissä sekä muuttopoikina. Pojille olisi ollut osastossa tarjolla enemmän työtehtäviä kuin heitä oli talkoolaisina. Varsinkin suomenkieliset pojat työskentelivät erittäin vähän maataloustöissä verrattuna suomenkielisiin tyttöihin. Ruotsinkieliset pojat puolestaan työskentelivät paljon Östersundomissa, jonka työtehtäviin muut osaston nuoret eivät osallistuneet ollenkaan. Lisäksi 13–15-vuotiaat ruotsinkieliset pojat kaikista muista ikäluokista poiketen eivät osallistuneet lainkaan poiminnan työtehtäviin.

6. Iskujoukkojen seuraajat Nuorten talkootoimikunta ja Nuorten työkeskus

Iskujoukkojen toiminta Helsingissä ja koko maassa päättyi marraskuussa 1941. Talkootoimintaa jatkamaan muodostettiin vielä samana vuonna kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alaisiksi järjestöksi Nuorten talkootoimikunta sekä Nuorten työkeskus. Nuorten talkootoimikunta toimi Iskujoukkojen työn suorana jatkajana, minkä vuoksi keskityn päätösluvussa sen toimintaan. Nuorten työkeskus perustettiin puolestaan laajentuneen työvelvollisuuden tarpeisiin. Nuorten talkootoimikunnan rooli Iskujoukkojen toiminnan jatkajana mainitaan myös Helsingin talkootoimikunnan kirjeessä kaupunginhallitukselle:

Samalla (Nuorten talkootoimikunnan) toiminta on suoranainen jatko Suomen Nuorison Iskujoukkojen Helsingin osaston toiminnalle, jota varten Kaupunginhallitus kesällä 1941 myönsi tarvittavat määrärahat ja jota Nuorten talkootoimikunta aikoo edelleen kehittää.¹⁵⁵

Nuorten talkootoimikunta oli nuorten oma talkooliike, joka toimi vuosina 1942-1949. Toimikunta oli itsenäinen osa Suurtalkoot ry:tä ja ylin päätäntä valta talkootoimikunnan toiminnasta kuului sille.¹⁵⁶ Helsingin talkootoimikunnan vastuulla oli suunnitella lasten talkootyön järjestämistä sekä valita nuorten talkoopäällikkö, joka työskenteli talkootoimikunnan alaisena. Talkoopäällikön tehtäviin kuului esimerkiksi värvätä nuoria talkoisiin ja ohjata nuorten työskentelyä. Nuorten talkoopäällikön alaisuudessa puolestaan toimi nuorten talkoojohtaja, jonka tehtäviin sisältyi käytännön järjestelyt, kuten nuorten jakaminen työryhmiin, ylläpitää luetteloa talkoisiin osallistuneista nuorista sekä järjestää juhlia tai muita ideologisia tilaisuuksia. Talkoojohtajan tehtävänä oli:

Innostaa nuoria työhön kaikin käytettävissä olevin keinoin.

Nuorten työntekijöiden avulla koettaa laajentaa työtä niin, ettei ainoatakaan toimetonta nuorta ole alueella.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Kirjetoisteet Df:1, HKA.

¹⁵⁶ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Lehdet Ja:1, s.3, HKA.

¹⁵⁷ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkootoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, s.2-3, HKA.

Helsingin Nuorten talkootoimikunnan perustamiskokous järjestettiin 13.3.1942, jossa Helsingin toimikunnan puheenjohtajaksi valittiin pastori Axel Palmgren, joka oli toiminut Iskujoukkojen Helsingin osaston johdossa. Axel Palmgren laati esimerkiksi Iskujoukkojen Helsingin osaston toimintakertomuksen. Helsingin talkootoimikuntaan valittiin 10 jäsentä, joista partio sai kaksi edustuspaikkaa. Loput kahdeksan jäsentä edustivat sosiaalidemokraattisia nuorisojärjestöjä, oppikouluja, kansakouluja, Sotilaspoikia ja Pikkulottia.¹⁵⁸ Iskujoukkojen perustamisen yhteydessä Sotilaspojat ja Pikkulotat olivat päättäneet jäädä järjestön toiminnan ulkopuolelle. Talkootoimikunnan tarkoituksena oli vähentää nuorisojärjestöjen välistä kilpailua.¹⁵⁹ Helsingin talkootoimikunnalle myönnettiin toimistotiloiksi Iskujoukkojen käyttämä tila Kaisaniemen kansakoulusta.¹⁶⁰ Talkootoimikunta järjestettiin Helsingissä eri tavalla kuin Iskujoukkojen Helsingin osasto. Talkootoimikunta ei koostunut Iskujoukkojen tapaan yksittäisistä nuorista jäsenistä, vaan toimikunta rakentui lukuista eri nuorisojärjestöistä sekä helsinkiläisistä kouluista. Koulut osallistuivat muun muassa toimikunnan järjestämiin keräyksiin.¹⁶¹

Nuorten talkootoimikunnan toimintaan Helsingissä osallistui 7–14-vuotiaita nuoria. Helsingissä talkootoimikunta keskittyi toiminnassaan nuorten sijoittamiseen pääasiallisesti poiminnan ja keräilyn työtehtäviin sekä leirien järjestämiseen.¹⁶² Talkootoimikunnan valvonnan alaisesti työtehtäviä suoritti kesällä 1942 yhteensä 2200 lasta ja nuorta. Kaikkiaan vuonna 1942 talkootoimikunnalle eri koulujen ja järjestöjen kautta työskenteli Helsingissä kaikkiaan 18 000 lasta ja nuorta.¹⁶³ Talkootoimikunnan toimintaan osallistuneet nuoret olivat iältään nuorempia kuin Iskujoukkojen toiminnassa mukana olleet nuoret. Talkootoimikunnan osallistujat olivat keskimäärin 12-vuotiaita. Iskujoukoissa sen sijaan esimerkiksi suomenkieliset tytöt olivat tyypillisesti noin 15-vuotiaita. Helsingin talkootoimikunnan osallistujien nuorempi ikä selittyi sillä, että yli 15-

¹⁵⁸ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoiminnan Järjestämistä Varten Koollekutsutun Kokouksen Pöytäkirja Cc:1 s. 4-5. HKA.

¹⁵⁹ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkootoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, s.6, HKA.

¹⁶⁰ Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1942, Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 148.

¹⁶¹ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoiminnan Järjestämistä Varten Koollekutsutun Kokouksen Pöytäkirja Cc:1, s. 4-5. HKA.

¹⁶² Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkootoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, s.17, HKA.

¹⁶³ Helsingin nuorten talkootoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkootoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkootoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, Liite: Helsinkiläisten lasten ja nuorten toiminta kesällä 1942, HKA.

vuotiaat ohjattiin suorittamaan työvellisuutta Nuorten työkeskuksen osoittamiin työtehtäviin.¹⁶⁴

Talkotoimikunta toteutti Helsingissä kesällä 1942 samankaltaisia työtehtäviä kuin Iskujoukot olivat edellisenä kesänä. Toteutetut työtehtävät liittyivät pääasiallisesti elintarvikkeiden ja muiden yleishyödyllisten tuotteiden, kuten paperin tai jätepuun, keräämiseen. Kesällä 1942 nuoret keräsivät nokkosia, marjoja ja vadelmanlehtiä.¹⁶⁵ Helsingin talkotoimikunnan jäsenten nuoremman iän vuoksi nuoret työskentelivät vain satunnaisesti maataloustöissä. Samasta syystä nuorten työpäivät olivat lyhyemmät kuin Iskujoukkojen nuorten. Iskujoukkojen Helsingin osastossa nuoret saattoivat työskennellä osaston omilla työmailla seitsemän tuntia päivässä, kun taas talkotoimikunnassa työpäivät kestivät noin viisi tuntia, johon sisältyivät ruokailu sekä virkistystauot.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Helsingin nuorten talkotoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkotoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkotoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, s.17, HKA.

¹⁶⁵ Helsingin nuorten talkotoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkotoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkotoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, Liite: Keräyssuunnitelma 1.6-1.10.1942, HKA.

¹⁶⁶ Helsingin nuorten talkotoimikunta (1942 - 1944), Nuorten Talkotoimikunnan pöytäkirjat Ca:1, Helsingin nuorten talkotoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1942, s.18, HKA.

7. Johtopäätökset

Tutkielmassani olen tarkastellut Suomen Nuorison Iskujoukkojen Helsingin osastoa, joka oli jatkosodan alussa vuonna 1941 toiminut lasten ja nuorten vapaaehtoinen tilapäinen työliike. Tutkielmani päätutkimuskysymyksenä on, miksi Suomen Nuorison Iskujoukot perustettiin. Muita keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat, mitä töitä lapset ja nuoret tekivät Helsingin osastossa. Miten Helsingin osaston talkoolaisten ikä, sukupuoli tai äidinkieli vaikutti työtehtävien luonteeseen?

Suomen partioliike kärsi jäsenkadosta ja sisäisistä ristiriidoista 1920-1940-luvuilla. Tähän vaikuttivat Suomeen perustetut uudet ja suuriksi kasvaneet nuorisojärjestöt Suojeluskuntapojat ja Pikkulotat. Samoin suhtautuminen partioliikkeeseen oli Suomessa muuttunut ja partion arvostus oli vähentynyt. Partioliike kampanjoi Suomen kaikkien nuorisojärjestöjen, etenkin partioliikkeen ja Suojeluskuntapoikien, liittämistä yhdeksi massiiviseksi valtiojohtoiseksi Suomen Pojat -järjestöksi, joka olisi jatkanut partion toimintaa. Suomen pojat -hankkeen tavoitteena oli vähentää järjestöjen välistä kilpailua. Hanke kaatui Suojeluskuntapoikien vastustukseen ja sen seurauksena Suomen partiojärjestöt yhdistyivät tammikuussa vuonna 1941. Lauri Vuolasvirrasta tuli vasta perustetun Suomen Partiopoikajärjestön toiminnanjohtaja. Vuolasvirta oli talvella 1941 saanut kutsun Saksaan osallistua seuraamaan Hitler-Jugendin talvikisoja. Matkalla saksalaiset painottivat, että Suomen oli tehostettava nuorisotoimintaansa maiden nuorisosuhteiden parantamiseksi. Partioliike perusti keväällä 1941 keräystalkootoimikunnan, joka sai alkunsa kesän 1940 aikana onnistuneesti toteutetusta keräyskilpailusta. Keräystalkootoimikunta ei ehtinyt käynnistää toimintaansa. Suomen Nuorison Iskujoukot perustettiin keräystalkootoimikunnan pohjalta.

Iskujoukkojen perustamisen tarkoitus oli vastata ennen kaikkea sotien aikana Suomea riivanneeseen elintarvikepulaan. Syksyllä 1939 kansanhuoltoministeriön tehtävänä oli selvittää Suomen elintarvikevarastojen tilanne ja selvisi, että varastot olivat tyhjillään. Elintarvikkeiden rajallisen saatavuuden vuoksi kansalaisten elintarvikkeiden kulutusta rajoitettiin. Väli rauhan aikana peruselintarvikkeiden säännöstely jatkui ja uusia tuotteita asetettiin säännöstelyn alaisiksi. Suomessa säännöstely toteutettiin ostokorttien kautta. Suomessa jouduttiin kehittämään luovia ratkaisuja ravinnon hankkimiseksi ja

loppuneiden elintarvikkeiden korvaamiseksi. Raaka-aineita ryhdyttiin kierrättämään ja kotimaasta saatavia materiaaleja yritettiin hyödyntää kaikin mahdollisin keinoin.

Iskujoukkojen Helsingin osaston talkoolaisten suorittamat työtehtävät liittyivät elintarvikkeiden korvikkeiden raaka-aineiden keräämiseen luonnosta tai maatalouden tukemiseen. Helsingin osaston tarkoituksena oli tukea kotirintaman heikentynyttä elintarviketilannetta, sillä muita sodan kannalta tärkeitä tuotteita, kuten sanomalehtiä, kirjoja, paperia tai metallia talkoolaiset eivät keränneet. Talkoolaisten suorittamat työtehtävät olivat yritysten, kuntien, yksityishenkilöiden tai puolustusvoimien työtilauksia sekä osaston antamia työmääräyksiä. Muutamat huomattavat suomalaiset elintarvikeyritykset, kuten Osuuskunta Elanto ja Paulig tilasivat Helsingin osastolta talkoolaisia töihin. Helsingin osaston tavoitteena oli saada elintarvikkeita suoraan talkoolaisten kotitalouksille. Helsingin osaston talkoolaisiksi hyväksyttiin nuoria, jotka eivät työskennelleet osaston tai työntilaajan tarjoamissa työtehtävissä. Iskujoukkojen johtajien tehtävänä oli tukea nuoria keräämään elintarvikkeita omaan käyttöön.

Toinen keskeinen syy Iskujoukkojen perustamiselle oli työvoimapula. Sodan vuoksi työpaikoilta oli kadonnut valtavat määrät työvoimaa, eikä nuorten kykyä työntekoon epäilty. Työvoiman puutetta ryhdyttiin ratkaisemaan työvelvollisuuden avulla, jonka seurauksena jokainen täysi-ikäinen siviili oli jatkosodan aikana työvelvollinen. Työvelvollisuus merkitsi, että viranomaisten tarjoama työ oli otettava vastaan. Työn sai joko ilmoittautumalla itse työhön tai työpaikan määräsi viranomainen. Talkootyö oli keskeinen välirauhan ajan jälleenrakennustyön muoto, jonka avulla ylläpidettiin uskoa parempiin aikoihin ja yhteistyön voimaan. Nuorten talkotoiminnan tavoitteena oli vahvistaa nuorten moraalia ja työn arvostusta. Aluksi työvelvollisuus koski vain aloja, jotka palvelivat maanpuolustuksen tarpeita. Työvelvollisuuden alaisuuteen otettiin pian myös maatalouden ja teollisuuden töitä.

Iskujoukkojen Helsingin osastossa työt suoritettiin työvelvollisuuslakia mukaillen. Työvelvollisuudesta poiketen Helsingin osaston talkoolaiset saivat toivoa työtehtäviä. Yleensä nuoret tekivät töitä, työvelvollisuuden periaatteita noudattaen, yhtenäisen ajanjakson. Työvelvollisuuslain mukaisesti Helsingin osaston talkoolaisten työnantajan velvollisuuksiin kuului kuljettaa nuoret työpaikoille, tarjota majoitus sekä riittävä muonitus. Lopuksi työtehtävistä tuli maksaa nuorille palkkio. Talkoolaisille maksetun palkkion suuruus riippui nuoren iästä ja työpaikan sijainnista. Tytöt ja pojat saivat

melkein yhtä suuren palkkion. Tyypillisesti yli 15-vuotiaalle maksettiin noin 15 markka vuorokaudessa ja alle 15-vuotiaille maksettiin noin 10 markkaa vuorokaudessa. Maaseudun työtehtävistä maksettiin tyypillisesti hieman paremmin eli noin 15 markkaa ja kaupungissa toteutetuista töistä noin 10 markkaa.

Iskujoukkoja verrattaessa muihin, Suomessa ja Euroopassa toimineisiin nuorisojärjestöihin, on mahdollista havaita järjestöjen peruseriaatteissa sekä toiminnassa eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä. Eurooppalaiset nuorisojärjestöt olivat pääasiallisesti nuorten maanpuolustuskasvatukseen tähtääviä ja ne valmistivat jäseniään varsinaiseen armeijapalvelukseen. Suomessa Sotilaspoikien, Pikkulottien ja partion sodan aikaisessa toiminnassa keskityttiin merkittävässä määrin sotatoimien tukemiseen, mutta järjestöt osallistuivat myös kotirintaman tukemiseen esimerkiksi keräyksien kautta. Iskujoukkojen Helsingin osasto erottuu toiminnassaan edellä mainituista nuorisojärjestöistä etenkin siten, ettei se ollut maanpuolustusjärjestö, vaan nuorten työjärjestö. Osaston talkoolaiset suorittivat hyvin vähän rintamaa tukevia työtehtäviä, vaan se keskittyi kotirintaman tarpeiden tukemiseen.

Helsingin osastossa ruotsinkieliset tytöt osallistuivat etenkin poimintaan, puutarhatöihin ja maataloustöihin. Ruotsinkielisiä tyttöjä tutkimuksessa oli yhteensä otannan jälkeen 50, joista poiminnan työtehtäviin osallistui 33, puutarhatöihin 20 ja maataloustöihin 16 talkoolaista. Suomenkielisten tyttöjen yleisimmät työtehtävät olivat puolestaan kasvien lehtien keräys, poiminta, maataloustyöt ja puutarhatyöt. Suomenkielisiä tyttöjä otannan jälkeen tutkimuksessa oli mukana 149, joista lehtien keräykseen osallistui 64, poimintaan 72, puutarhatöihin 31 ja maataloustöihin 39.

Ruotsinkielisten poikien yleisimpiä työtehtäviä on haasteellista määritellä, sillä sen ikäluokista muodostui erittäin pienet. Ruotsinkielisiä poikia oli tutkimuksessa otannan jälkeen 28 ja heidän yleisimpiin työtehtäviinsä kuuluivat Östersundomissa oletettavasti suoritettut maatalous- ja puutarhatyöt. Östersundomissa ruotsinkielisiä poikia toimi talkoolaisena yhteensä 14. Muita keskeisiä ruotsinkielisten poikien työtehtäviä olivat poiminta ja puutarhatyöt, joihin molempiin osallistui viisi poikaa. Suomenkielisiä poikia oli mukana tutkimuksessa otannan jälkeen 111, joista poimintaan osallistui 48, kasvien lehtien keräykseen 49, julisteiden parissa työskenteli 51 ja lähettinä toimi 20 talkoolaista.

Talkoolaisten ikä vaikutti loppujen lopuksi melko vähän suoritettuihin työtehtäviin. Tytöt osallistuivat Helsingin osaston toimintaan keskimäärin hieman vanhempina kuin pojat. Tytöt osallistuivat Helsingin osaston työtehtäviin pääasiallisesti 13–15-vuotiaina, kun taas pojat osallistuivat tyypillisesti 10–12-vuotiaina. Ruotsinkielisten poikien osalta 10–12- ja 13–15-vuotiaiden ikäluokat jakautuivat lähes tasan. Ruotsinkielisten poikien kohdalla ikä vaikutti Östersundomissa suoritettuihin työtehtäviin. Työtehtävät jakautuvat ruotsinkielisten poikien nuorimassa ikäluokassa hyvin tasaisesti, kun taas 13–15-vuotiailla Östersundomin rooli on jo korostunut. Suomenkielisillä pojilla sen sijaan nuorimassa ikäluokassa painottuu osallistuminen julisteiden levittämiseen, kun taas vanhemmat pojat osallistuivat ahkerasti poimintaan ja lehtien keräykseen. Iästä huolimatta suomenkieliset pojat työskentelivät enemmän Helsingissä ja sen lähialueilla.

Sen sijaan ruotsinkielisten tyttöjen osalta ikä ei vaikuttanut työtehtävien luonteeseen, vaan tyttöjen työtehtävät säilyvät lähes muuttumattomia iästä huolimatta. Ruotsinkieliset tytöt suorittivat jokaisessa ikäluokassa pääasiassa poiminnan, maatalouden sekä puutarhan hoidon työtehtäviä. Suomenkielisten ja ruotsinkielisten tyttöjen osalta voidaan havaita iän merkittävä vaikutus maataloustöihin osallistumisessa. Vanhimman ikäluokan tytöt lähtivät selkeästi enemmän maataloustöihin kuin nuoremmat. Suomenkielisillä tytöillä ikä vaikutti työtehtävien moninaisuuteen. Nuorimman ikäluokan tytöt osallistuivat vain kolmen erilaisen työtehtävän suorittamiseen kasvien lehtien keräykseen, poimintaan ja maatalouteen. Vanhemmat tytöt puolestaan suorittivat edelle mainittujen lisäksi myös esimerkiksi puutarha- ja taloustöitä.

Helsingin osaston talkoolaisten äidinkielellä oli jo enemmän vaikutusta talkoolaisten suoritettuihin työtehtäviin. Erilaisten kasvien lehtien keräys oli pääasiallisesti vain suomenkielisten nuorten työtehtävä, johon ruotsinkieliset osallistuivat hyvin vähän. Ruotsinkielisistä tytöistä vain kaksi ja pojista kuusi osallistui lehtien keräykseen, kun suomenkielisestä tytöistä 64 ja pojista 49 keräsi kasvien lehtiä. Yksi merkittävimmistä pelkästään ruotsinkielisten suorittamista työtehtävistä, oli poikien Östersundomissa suorittamat työtehtävät. Äidinkielen lisäksi Östersundomissa työskentelyyn on vaikuttanut talkoolaisten sukupuoli. Ruotsinkieliset tytöt eivät työskennelleet Östersundomissa. Pelkästään suomenkielisten talkoolaisten työtehtävänä oli puolestaan taloustyöt. Suomenkielisistä tytöistä kahdeksan ja pojista kolme työskenteli taloustöissä. Ruotsinkieliset pojat työskentelivät suomenkielisten poikien tapaan läheteinä ja

levittivät julisteita, mutta huomattavasti vähemmän. Koko Helsingin osaston tasolla ruotsinkielisten tyttöjen suorittamat työtehtävät olivat kaikkien yksipuolisimmat. Ruotsinkieliset tytöt pääsivät osallistumaan vain seitsemään erilaiseen työtehtävään. Sen sijaan suomenkielisillä pojilla oli kaikkien monipuolisimmat työtehtävät. Pojat osallistuivat kaikkiaan 14 erilaiseen työtehtävään. Äidinkielen lisäksi tähän on varmasti vaikuttanut myös sukupuoli.

Talkoolaisten sukupuolella oli varsin keskeinen vaikutus työtehtävien luonteeseen. Suomen- ja ruotsinkielisistä tytöistä 10–12-vuotiaat osallistuivat vain kolmen tai neljän erilaisen työtehtävän suorittamiseen, jotka koostuivat kasvien lehtien keräyksestä, poiminnasta, puutarhatöistä ja maataloudesta. Saman ikäiset suomenkieliset pojat puolestaan suorittivat erilaisia työtehtäviä huomattavasti monipuolisemmin ja pojat osallistuivat jopa 13 erilaiseen työtehtävään. Nuorimman ikäluokan poikien hieman erikoisempiin työtehtäviin sisältyi esimerkiksi taloustöitä, silmälasikeräystä sekä muuttopojan töitä. Nuorimmille suomenkielisille pojille olisi ollut enemmän töitä kuin sen ikäisiä osallistui osaston toimintaan. Jopa ruotsinkielisten poikien lukumäärällisesti pieneksi jäänyt nuorin ikäluokka sai suorittaa monipuolisemmin työtehtäviä kuin vastaavan ikäiset tytöt. Ruotsinkieliset 10–12-vuotiaat pojat osallistuivat kuuteen erilaiseen työtehtävään.

Seuraavan 13–15-vuotiaiden ikäluokassa sukupuolten erot näkyvät työtehtävien luonteessa, eikä työtehtävien moniaisuudessa, kuten nuorimmalla ikäluokalla. Kaikki tytöt ja suomenkieliset pojat osallistuivat 13–15-vuotiaina etenkin poiminnan työtehtäviin. Tästä poikkeuksena ovat saman ikäluokan ruotsinkieliset pojat, jotka eivät suorittaneet lainkaan poiminnan työtehtäviä. Suomenkieliset pojat toimivat Helsingin osastossa 13–15-vuotiaina poiminnan lisäksi paljon lähetteinä ja levittivät julisteita. Tytöistä vain yksi suomenkielinen työskenteli lähettinä, mutta tämäkin tapahtui vasta Helsingin osaston toiminnan loppuvaiheilla. Samoin suomenkielisistä tytöistä vain kaksi levitti julisteita. Selkeästi pääasiallisesti tyttöjen suorittamia työtehtäviä olivat maatalous- sekä puutarhatyöt, keittiöapulaisen ja lastenhoitajan tehtävät. Tyttöjen osallisuus maataloustöihin korostuu entisestään 16–20-vuotiaiden ikäluokassa. Ruotsinkieliset pojat osallistuivat ahkerasti maataloustöihin Östersundomissa. Suomenkielisistä pojista jokaisesta ikäluokasta vain muutama poika suoritti maataloustöitä.

Seuraavaksi aiheesta tutkimisen arvoista olisi, miksi talkoolaisten työtehtävät jakautuivat erityisesti nuorten sukupuolen perusteella. Miksi tytöt työskentelivät maataloustöissä? Miksi pojat toimivat puolestaan läheteinä? Tulevassa tutkimuksessa olisi mahdollista perehtyä vielä tarkemmin suomalaisen 1940-luvun yhteiskunnan sukupuolirooleihin sekä sen vaikutuksista käsityksiin naisten ja miesten töistä. Lisäksi laajemmassa tutkimuksessa voidaan ottaa Helsingin osaston vertailukohteeksi jonkin maaseudun osasto. Tämä tarjoaisi mahdollisuuden verrata, miten Helsingin osaston toiminta poikkesi maaseudulla toteutetusta Iskujoukko toiminnasta. Samalla voi yksityiskohtaisemmin hahmottaa, minkälaisia erilaisia vaikutuksia heikolla elintarviketilanteella oli kaupungissa ja maaseudulla. Iskujoukkojen toiminnan tärkeyttä ja sen toiminnan onnistumista kuvastaa hyvin, Iskujoukkojen lyhyestä toimikaudesta huolimatta, järjestön toiminnan entisestään kehittäminen ja jatkaminen erilaisessa aiempaa laajemmassa Nuorten talkotoimikunnan muodossa.

8. Lähteet

Arkistolähteet

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

Suomen Nuorison Iskujoukot, Helsingin Osasto

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

Helsingin nuorten talkotoimikunta (1942 - 1944)

Painetut lähteet

Helsingin kaupungin kunnallisasetuskokoelma 1941

Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1954

Helsingin kaupunginhallituksen mietinnöt 1941

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1941

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta vuonna 1942

Marttaliiton kirjasia nro 22: pula-ajan ruokaohjeita, Saimi Latonen näköispainos 1997

Lehdistö

Iskunuoriso 1941

Lauri Vuolasvirta, "Valtakunnan nuorison johtaja", *Partiojohtaja*, 3/1942, 22-23.

Lauri Vuolasvirta, "Norjan nuorisojärjestö", *Partiojohtaja*, nro 8-9/1942, 94.

Juuse Tamminen, "Nuoriso aseissa Euroopan eri maissa", *Kasvatus ja koulu: kasvatustieteellinen aikakauskirja*, nro 5/1941, 215.

Erna Pranz, "Saksan Nuorison Kasvatus: Hitler-jugendin toiminta ja päämäärät", *Suomi-Saksa*, nro 37-38 3/1942, 11.

Tutkimuskirjallisuus

Helminen, Martti & Lukander, Aslak (2004) *Helsingin suurpommitukset helmikuussa 1944*. Helsinki: WSOY.

Horváth, Attila. "War and Peace: the Effects of the World War II on Hungarian Education." Teoksessa *Education and the Second World War: Studies in Schooling and Social Change*, toimittanut Roy Lowe, 139-151. Lontoo: The Falmer Press 1992.

Jaatinen, Satu. "Ruoka ja kulutustarpeet sotivassa Suomessa. " Teoksessa *Kotirintama*, toimittanut Martti Turtola, 114-132. EU: WSOY 2018.

Kater, Michael H. (2004) *Hitler Youth*. Cambridge: Harvard University Press.

Kirves, Jenni & Näre, Sari. " Lapsuus sodan keskellä." Teoksessa *Kotirintama*, toimittanut Martti Turtola, 246-268. EU: WSOY 2018.

Kortelainen, Anna. " Trofeita Töölössä: Messuhallin suuret sotasaalisnäyttelyt 1940-1942." Teoksessa *Mieliala: Helsinki 1939-1945*, 175-191. EU: Tammi 2019.

Kirves, Jenni. " Pikkulottien ja lottatyttöjen vaativat tehtävät." Teoksessa *Lapset sodassa*, 62-94. EU: WSOY 2018.

Lukkarinen, Vilho (1981) *Suomen lotat*. Porvoo: WSOY.

Luukkonen, Fanni, Kivitie, Valma & Mäkinen, Eino (1941) *Lotta-Svärd 1939-40: Kuvia ja kuvauksia Suomen sodasta*. Helsinki: Tilgmannin Kirjapaino.

Näre, Sari. " Sotilaspojat ja poikasotilaat maansa puolesta". Teoksessa *Suomen lapset sodassa*, 94-124. EU: WSOY 2018.

Paavilainen, Marko (2010) *Aina valmiina: partioliike Suomessa 1910-2010*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ponzio, Alessio (2015) *Shaping the new man : youth training regimes in Fascist Italy and Nazi Germany*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

Pukkila, Hanna (2008) *Kotirintaman lapset*. Helsinki: Tammi.

Számvéber, Norbert (2013) *Days of Battle: Armoured Operations North of the River Danube, Hungary 1944-45*. Helion & company.

Sørensen, Majken Jul (2015) *Responses to Nonviolent Campaigns: Beyond Repression and Support*. Ruotsi: Irene Publishing.

Varjo, Kerttu (1979) *Nuorten talkoot Suomen nuorison työliike 1940-1948*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Vesikansa, Osmo (1960) *Suomen partioliike 1910-1960*. Porvoo/Helsinki: WSOY.